

Mato ZOVKIĆ

KONTINENTALNE SINODE U POVODU JUBILEJA 2000.*

Sažetak

Papa Ivan Pavao II. u Tertio millennio adveniente zacrtao je pastoralni program Crkve neposredno prije ulaka u treći milenij te u br. 21 i 38 izričito najavio održavanje sinoda za pojedine kontinente kao sastavni dio toga programa. Sinode je najavljiivao on osobno te imenovao Vijeće biskupa i teologa s pojedinog kontinenta da zajedno s Generalnim tajništvom sinode biskupa u Rimu pripravlja Lineamenta i Instrumentum laboris. Priprava za svaku sinodu načelno je trajala po četiri godine a samo održavanje sinode oko mjesec dana. Na svakoj sinodi biskupi su upućivali poruku narodu Božjem vlastitoga kontinenta te svoje prijedloge uobličavali u službene propozicije o kojima se glasovalo. Od tih propozicija Papa je priredivao apostolsku pobudnicu s naslovom Ecclesia in Africa, America, Asia, Europa, Oceania. Glavna tema ovih sinoda bila je evangelizacija na pragu trećeg tisućljeća s analizom povijesti i socijalno-pastoralnih prilika na dotičnom kontinentu. Za Europu je održana prva sinoda 1991. god. nakon urušavanja komunizma i 1999. god., ali je pobudnica izdana samo za sinodu iz 1999. god. i to tek 2003. god. Sinoda za Afriku održana je 1994. god. a pobudnica izdana 1995. god. Sinoda za Libanon održana je 1995. god. a pobudnica izdana 1997. god. Ona je važna zbog življenja katolika s muslimanima nakon građanskog rata u toj zemlji. Sinoda za Ameriku održana je koncem 1997. god. a pobudnica izdana početkom 1999. god. Sinoda za Aziju održana je u proljeće 1998. a pobudnica izdana početkom studenoga 1999. Sinoda za Oceaniju održana je koncem 1998. god. a pobudnica izdana 22. studenoga 2001. Glavna pastoralna korist ovih sinoda jest da su se čvršće povezale biskupije pojedinog kontinenta te da su biskupije u drugim dijelovima svijeta postale svjesnije stanja, problema i potreba katolika i drugih ljudi na tom kontinentu.

Apostolskom pobudnicom *Tertio millennio adveniente* od 10. studenog 1994. papa Ivana Pavao II. iznio je program Jubileja 2000.¹ Za papu

* Predavanje održano 19. studenoga 2005. na kolokviju Sinodalnost Crkve na Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji u Sarajevu. - *Napomena urednika.*

¹ Hrvatski prijevod: IVAN PAVAO II., *Tertio millennio adveniente - Nadolaskom trećeg tisućljeća*, Dokumenti 101, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1994. Teološko-pastoralni tje-

je jubilej Kristova utjelovljenja i povijesnog djelovanja prvenstveno radost spasenja. Krist ispunjava težnje svih religija svijeta, u njemu čovječanstvo neprestano govori Bogu o sebi (br. 6); osim toga, u Kristu Bog ne samo da govori čovjeku nego ga traži (br. 7). Jubilej je zato prilika da Crkva podsjeti svoje članove i sve ljude kako Bog djeluje u svijetu i danas. Papa je želio dati jubileju ekumensko, međureligijsko pa i opće svjetsko obilježje.² U tom dokumentu on gleda Drugi vatikanski sabor kao daljnju pripravu na Jubilej (br. 19-20). Zatim nastavlja: "U tijek pripreme za susret 2000. uključuje se *serija Sinoda*, započeta nakon Drugog vatikanskog koncila: opće i kontinentalne sinode, regionalne, nacionalne i biskupske sinode. Temeljna je tema *evangelizacija*, štoviše nova evangelizacija, čiji su temelji bili postavljeni Apostolskom pobudnicom *Evangelii nuntiandi* Pavla VI., objelodanjenom 1975. nakon treće Opće skupštine biskupske sinode. Ove sinode već same za sebe čine dio nove evangelizacije: radaju se vizije Drugog vatikanskog koncila o Crkvi; otvaraju prostor sudjelovanju laika, kojima definiraju posebnu odgovornost u Crkvi; one su izraz snage koju je Krist darovao svemu Božjem narodu, omogućujući mu da sudjeluje u njegovom mesijanskom poslanju: proročkom, svećeničkom i kraljevskom. U tom su smislu jako rječite tvrdnje drugog poglavlja Dogmatske konstitucije *Lumen gentium. Priprema za jubilej 2000. godine ostvaruje se tako, na sveopćoj i mjesnoj razini, u čitavoj Crkvi*, animiranoj novom sviješću spasonosnog poslanja što ga je od Krista primila. Ta se svijest očituje s izrazitom jasnoćom u postsinodalnim nagovorima posvećenim poslanju laika, formaciji svećenika, katehezi, obitelji, vrijednosti pokore i pomirenja u životu Crkve i čovječanstva i, uskoro, posvećenom životu" (TMA 21).

U istom dokumentu, br. 38, Papa pozitivno vrednuje plodove već održanih sinoda za Europu 1991. i za Afriku u proljeće 1994. te najavljuje jednu sinodu za obje Amerike, zatim za Aziju i za Oceaniju kojoj predlaže za temu "susret kršćanstva s najstarijim oblicima religioznosti".

Osnovne podatke o kontinentalnim sinodama donosi elektronski program Svete Stolice: 1991. god. prva za Europu (nakon pada Berlinskog zida i urušavanja komunizma), 1994. god. za Afriku, 1995. god. posebna za Libanon, 1997. god. za Ameriku, 1998. god. za Aziju, 1998. god. za Oceaniju, 1999. god. druga za Europu. Ovdje nas zanima što sadrže dokumenti koje je Papa izdavao nakon tih sinoda i kako su one odjeknule.

---

dan za svećenike, održan u Zagrebu 28.-30. siječnja 1997. bio je posvećen Jubileju i ovom Papinu dokumentu. Radovi su objavljeni u: *Bogoslovska smotra* LXVII (1997.), br. 2-3, 123-411.

² Usp. M. ZOVKIĆ, "Papin poziv na Jubilej 2000.", u: *Vrhbosna* 1996., 252-255.

Dvije sinode za Europu: 1991. i 1999. godine

Belgijski prelat Jan Schotte kao ondašnji generalni tajnik Sinode biskupa putovao je početkom 1990. god. na razgovor o gledanju Vatikana na novu Europu nakon urušavanja komunističkih režima. U razgovoru je predložio inicijativu za sinodu europskih biskupa. Westminterski nadbiskup kardinal Basil Hume podupro je inicijativu. Po povratku u Vatikan nadbiskup Schotte izvijestio je Papu o tom razgovoru, a on mu je predao papir s datumom od 24. prosinca 1989. "na kojem je on bio počeo skicirati svoje misli upravo o takvom sastanku".³ Papa se, međutim, nije žurio sa sazivanjem, jer je želio popuniti imenovanje novih biskupa u bivšim komunističkim državama kako bi oni u jednakom omjeru i ravnopravno raspravljali s biskupima iz demokratskih država. Za vrijeme pohoda Moraviji, Papa je 22. travnja 1991. u Velehradu gdje se nalazi grob sv. Metodija službeno najavio sinodu. Za ovu sinodu prilagođena su pravila, jer nije bilo vremena da se izradi najprije uobičajeni dokument *Lineamenta* a zatim *Instrumentum laboris*. Kao poticaj na plodnu pripravu poslužio je simpozij na temu "Kršćanstvo i kultura u Europi", održan u Vatikanu od 28. do 31. listopada 1991.⁴ i referati s tog simpozija objavljeni su u obliku knjige. Kao dokument neposredne pripreme poslužili su vodič za razmišljanje naslovljen *Itinerarium* i sinteza prispjelih odgovora naslovljena *Summarium*. Sveta Stolica pozvala je predstavnike protestanata i pravoslavaca na sinodu kao promatrače, ali je moskovski patrijarh odbio poslati delegata zbog toga što su grkokatolici u Ukrajini i drugim zemljama od novih demokratskih vlasti tražili i dobivali crkve koje im je bio oduzeo staljinistički režim te ih predao na trajno vlasništvo pravoslavnim Crkvama. Novoizabrani carigradski patrijarh Bartolomej I.⁵ poslao je metropolita Spiridiona (Papageorgiou) koji je stolovao u Veneciji. On je uvečer 7. prosinca, za vrijeme ekumenskog bogoslužja u bazilici sv. Petra, kojemu su bili nazočni svi sinodski oci, napao grkokatolike, nazvavši ih "unijati", zbog "nasilnog zauzimanja crkava u Ukrajini i Rumunjskoj" te optužio Svetu Stolicu što imenovanjem novih katoličkih biskupa u samoj Rusiji stvara "paralelne misionarske strukture" nazvavši to rimskom agresijom. Na neugodnu šutnju digao se Ivan Pavao II. te s metropolitom Spiridionom izmijenio tradicionalni poljubac mira.⁶

³ G. WEIGEL, *Witness to the Hope. The Biography of Pope John Paul II*, Cliff Street Books, New York 1999., str. 644.

⁴ Usp. S. R., "Presinodalni simpozij o kulturi u Europi - Za novo društvo u službi čovjeka", u: *Glas koncila* (GK) 1991., br. 46 (17. 11. 1991.), 5.

⁵ Usp. nepotpisani članak: "Bartolomej I. - novi carigradski patrijarh", u: GK 1991., br. 44 (3. 11. 1991.), 4.

⁶ G. WEIGEL, *nav. dj.*, str. 648-649.

Na sinodi je sudjelovalo 137 otaca i zasjedali su od 28. listopada do 14. prosinca te godine. Biskupe BiH zastupao je banjolučki biskup Franjo Komarica, a uz kardinala Kuharića od hrvatskih biskupa sudjelovali su još krčki Josip Bozanić, dubrovački Želimir Puljić i šibenski Srećko Badurina.⁷ Za tipičnog predstavnika novih biskupa iz bivših socijalističkih zemalja Gerge Weigel drži praškog nadbiskupa Miroslava Vlka koji je smatrao da biskupi iz tih zemalja ne bi zbog pretrpljenih progona smjeli svojim zapadnim kolegama govoriti kako sve znaju sami a biskupi zapadoneuropskih zemalja trebali bi cijeniti činjenicu da su njihovi kolege u socijalističkim zemljama sačuvali vjeru i Crkvu živom. Pariški nadbiskup kardinal Jean-Marie Lustiger ponizno je priznao kako su zapadni biskupi bili odviše svjesni svoje superiornosti, a istočni osjetljivi na recepte koje im oni nude: "Htjeli su reći ono što im se dogodilo, a zapadnim biskupima bilo je preteško slušati to."⁸ *Glas Koncila* uredno je u tri nastavka izvijestio svoje čitatelje o toku i zaključku sinode.⁹ Radove sinode detaljno je prikazao Giovanni Caprile sa svojim suradnicima zabilježivši savjesno nastupe hrvatskih biskupa.¹⁰

Moto sinode bio je: "Budimo svjedoci Krista koji nas je oslobodio." Tako glasi i naslov usvojene deklaracije.¹¹ U uvodu biskupi ističu da su zahvalni Bogu što su "jedni drugima mogli otvoriti blago mudrosti i iskustva kojima se Bog udostojao obogatiti naše krajevne Crkve da ga darivaju svima drugima u jedinstvenoj i sveopćoj Crkvi Kristovoj" te najavljuju spremnost katoličkih kršćana da zajedno s drugima nude doprinos za izgradnju nove Europe.

Deklaracija ima četiri dijela:

I. Značenje ovog vremena u ozračju kršćanske vjere i europske povijesti;

⁷ Usp. *Vrhbosna* 1992., 1, 53. Biskup Komarica 25. studenog stigao je do Đakova; sutradan s konvojem izbjeglica iz slavonskih sela Jankovaca i Nuštra stigao do Zagreba a 27. 10. s kardinalom Kuharićem u Hrvatski papinski zavod sv. Jeronima u Rimu.

⁸ G. WEIGEL, *nav. dj.*, str. 647.

⁹ Usp. "Izvanredna biskupska sinoda za Europu - 'Budimo svjedoci Krista koji nas je oslobodio'", u: GK 1991., br. 49 (8. 12. 1991.), 1 i 4; S. R., "Biskupska sinoda - Kakva mora biti Crkva za novu evangelizaciju", u: GK 1991., br. 50 (15. 12. 1991.), 1 i 4; "Završena biskupska sinoda za Europu - Ponovno promišljanje cijele istine o čovjeku", u: GK 1991., br. 51 (Božić), 7.

¹⁰ Usp. G. CAPRILE, *Il sinodo dei vescovi - Assamblea speciale per l'Europa (28 novembre - 14 dicembre 1991)*, Edizioni La Civiltà cattolica, Roma 1992., 641 str. U "Kazalu osoba", str. 617 upućuje na sedam mjesta gdje se spominje biskup Srećko Badurina, str. 620 tri spominjanja biskupa Komarice i pet nadbiskupa Kuharića, str. 622 četiri spominjanja biskupa Želimira Puljića.

¹¹ Preveo sam je s latinskog u *Vrhbosni* 1992., 1, 6-16 i ovdje se služim tim prijevodom.

- II. Životno središte i mnogi putovi nove evangelizacije;
- III. Potreba dijaloga i suradnja s drugim kršćanima, Židovima i svima koji vjeruju;
- IV. Zadaća Crkve u izgradnji Europe otvorene za sveopću solidarnost.

U prvom dijelu istaknuto je da iskustvo komunističkog totalitarizma pokazuje kako nije dobro odvajati stvar Božju od ljudske stvari. Naglašeno je da je uz elemente grčke i hebrejske kulture kršćanstvo ugrađeno u korijene Europe, osobito po "poimanju Boga koji je transcendentan i sasvim slobodan a zauvijek je ušao iz ljubavi u život ljudi po utjelovljenju i Pashi svoga Sina; novom i presudnom pojmu ljudske osobe i dostojanstva; važnosti ljudskog bratstva kao počela solidarnog suživota u različitosti ljudi i naroda". U drugom dijelu razvijen je pojam nove evangelizacije u europskim prilikama, koja nije povratak na prošlost Europe nego propovijedanje Boga koji ljubi i zato čini humanijim stvoreni svijet. Plodovi takve evangelizacije su istina, sloboda i zajedništvo u kojem se razlike prihvaćaju kao bogatstvo. U tu svrhu preporučena je vjerska pouka u javnim školama te suradnja svih u krajevnim Crkvama. U trećem dijelu izražena je spremnost "na popravljanje nepravdi koje smo nanijeli jedni drugima" te na upoznavanje stanovišta drugih. U odnosima s muslimanima u europskim zemljama preporučena je recipročnost "osobito na području slobode religije, koja je pravo utemeljena na dostojanstvu ljudske osobe, pa bi stoga trebala biti na snazi svuda u svijetu". Katolici žele s drugim kršćanima i sljedbenicima nekršćanskih religija "štititi i promicati socijalnu pravdu, moralne vrednote, mir i slobodu za sve..., čuvati prirodu koju je Bog dao svim sadašnjim i budućim ljudima". U četvrtom dijelu biskupi laicima povjeravaju da se politički zauzimaju za odgovorno gospodarstvo, čuvanje prirode, evangeliziranje na području kulture, poučavanja i odgoja te sredstava društvenog priopćavanja. Jače uključivanje žena u društvene strukture i institucije treba usklađivati s njihovim posebnim poslanjem u obitelji. Sinoda predlaže da pojedine Biskupske konferencije uvedu Dan života svake godine.

Sinoda podupire zalaganje za jače političko, gospodarstvo i kulturno jedinstvo Europe, ali "nacionalne razlike ne smiju nestati nego ih treba zadržati i njegovati kao povijesni plod europske solidarnosti". Izražava žaljenje zbog nametanja jednolikosti u prošlosti i tlačenja malih naroda te uočava opasnost da "narodi Europe na Istoku i na Zapadu pribjegavaju nacionalističkim pobudama. Ustvari, sam nacionalni identitet ostvaruje se jedino otvaranjem prema drugim narodima i solidarnošću s njima. Sukobi se trebaju rješavati razgovorima i pregovorima, a ne po bilo kakvom obliku nasilja ili podlaganja. Takvo nasilje, prema svjedočanstvu biskupa Hrvat-

ske, nastavlja se razaranjem njihove domovine i za vrijeme sinode. Ne smiju se zaboravljati prava manjina, nego se trebaju čuvati i njegovati tradicije svakog naroda. Katolička Crkva, koja priznaje i prihvaća vrijednost nacionalnog identiteta, kao zajednica sastoji se od mnogo naroda, te istodobno nadilazi svaki partikularizam”. Sinoda traži donošenje odgovarajućih zakona i promicanje kulture prikladne za prihvaćanje migranata uz poštivanje njihova identiteta. Novinari i teolozi ocijenili su ovu sinodu kao otvorenu.¹²

Drugu sinodu za Europu Papa je najavio 23. lipnja 1996. na završetku euharistijskog slavlja u Berlinu. Dokument *Lineamenta* objavljen je 16. ožujka 1998., a *Instrumentum laboris* 21. lipnja 1999. Sinoda je održana od 1. do 23. listopada 1999. Sinodskih otaca bilo 179, od toga 27 pročelnika rimskih dikasterija. Pomagalo im je 17 stručnjaka, 19 laika i brat Roger. Od hrvatskih prelata sudjelovali su kardinal Puljić, nadbiskup Bozanić te biskupi F. Komarica, Ž. Puljić i M. Srakić. U homiliji mise otvorenja Ivan Pavao II. istaknuo je da “danas započetom sinodom kršćanskom narodu, hodočasniku od Atlantika do Urala, Gospodin želi uputiti snažni poziv na nadu”.¹³ Od kršćana odijeljenih od Svete Stolice odazvalo se sedam predstavnika pravoslavnih Crkava, zatim Anglikanske Crkve, Svjetskog luteranskog saveza, Svjetskog baptističkog saveza.¹⁴ Tema je bila: “Isus Krist živi u svojoj Crkvi - izvor nade za Europu.” GK i IKA uredno su izvještavali o tijeku sinode bilježeći sadržaje nekih interesantnih intervjuata.¹⁵ Sinodsku poruku, pročitano 22. listopada oci su naslovili “Radostno svjedočimo evanđelje nade u Europi”. Najljepši dio te poruke jesu

¹² Usp. članke “Ausserordentliche Bischofssynode zum Thema Europa”, u: *Herder Korrespondenz* 46 (1992.), 46-47; U. RUH, “Es wurden keine Türen zugeschlossen. Die Sonderversammlung der Bischöfe für Europa”, u: *isto*, 65-70.

¹³ Hrvatski prijevod homilije donijela *Vrhbosna* 1999., 4, 448-450.

¹⁴ Usp. RR, “U Vatikanu otvorena posebna europska sinoda - Crkva i problemi suvremene Europe”, u: GK 1999., br. 41 (10. 10. 1999.), 4; “Druga izvanredna biskupska sinoda za Europu: Isus Krist koji živi u svojoj Crkvi - izvor je nade za Europu”, u: *Izvještajna katolička agencija* (IKA) 1999., br. 40 (10. 10. 1999.), 20-23. Intervente hrvatskih biskupa na sinodi donio je GK 1999., br. 42 (17. 10. 1999.), 2-3 (Bozanić, V. Puljić, Srakić, Ž. Puljić) i br. 43 (24. 10. 1999.), 5 (Komarica).

¹⁵ Osim najave u br. 41 iz 1999. god. GK je o sinodi pisao još u br. 42 (17. 10. 1999.), 4, zatim u br. 43 (24. 10. 1999.), 4 i br. 44 (31. 10. 1999.), 3 (uvodnik posvećen sinodi) i 4. Usp. također IKA 1999., br. 41 (14. 10. 1999.), 16-17; br. 42 (21. 10. 1999.), 18-19; br. 43 (28. 10. 1999.), 18-19. U ovom broju IKA je izvjestila kako je škotski nadbiskup Keith O’Brien bio nezadovoljan nekim postupcima vatikanskih delegata u njegovoj radnoj skupini, konkretnije u raspravi o pripuštanju oženjenih muškaraca u svećeničku službu Latinske Crkve.

znakovi nade prisutni u Crkvi, koje biskupi prepoznaju (br. 3 i 6).¹⁶ Papa je sutradan u homiliji završnog liturgijskog slavlja pohvalio biskupe što se nisu bojali otvorenih očiju promatrati stvarnost kontinenta, ističući svijetle i tamne strane današnje Europe. Podsjetio je kako je na početku sinode proglasio tri svetice suzaštitnicama Europe: Edith Stein, Brigitu Švedsku i Katarinu Sijensku (uz dotada proglašene sv. Benedikta te Ćirila i Metodija). Proglašeni i anonimni sveci su izgradili Europu kao duhovno i moralno zdanje ostavljajući nasljednicima najdragocjeniju baštinu. Iako je kršćanstvo bilo "prvotni čimbenik jedinstva među narodima i kulturama", postojali su i "odabiri koji su išli u suprotnom smislu". Zato "osjećamo potrebu poniznog priznavanja naših odgovornosti".

Uza završnu poruku koja je odmah stavljena na internet, sinodski oci ostavili su propozicije od kojih je Papa načinio postsinodsku pobudnicu *Ecclesia in Europa*, objavljenu tek 28. lipnja 2003. Iste godine prevedena je na hrvatski.¹⁷ U uvodu (br. 1-5) ističe da se sinoda 1991. god. bavila novom evagelizacijom u Europi "neposredno nakon pada zidova" a ova se bavila produbljanjem vjerničke nade u Europi punoj teških nesigurnosti. Najavljuje da će se služiti slikama iz Knjige otkrivenja u povezivanju grade i poruke sinode.

Dokument sadrži šest poglavlja:

- I. Isus Krist je naša nada, s motom iz Otk 1,17-18 (br. 6-22);
- II. Evanđelje nade povjereno Crkvi novog tisućljeća, s motom iz Otk 3,2 (br. 23-43);
- III. Naviještati evanđelje nade, s motom iz Otk 10,8.9 (br. 44-65);
- IV. Slaviti evanđelje nade, s motom iz Otk 5,13 (br. 66-82);
- V. *Posluživati* evanđelje nade,¹⁸ s motom iz Otk 2,19 (br. 83-105);
- VI. Evanđelje nade za novu Europu, s motom iz Otk 21,2 (br. 106-121).

Prvo poglavlje podijeljeno je na znakove nade u Europi i na vraćanje Kristu kao izvoru svake nade. Među znakove nade ubrojeno je ujedinjavanje europskih država koje se sada širi i na zemlje bivšeg Sovjetskog bloka, zatim mučenici nacizma i komunizma, nekanonizirani sveci, župe i novi kršćanski pokreti, ekumenizam. Uz legitimnost etičkog i vjerskog plura-

¹⁶ Hrvatski prijevod objavljen u *Vrhbosni* 1999., 4, 444-448. Isti broj, str. 439-444 donosi pregledni članak o toj sinodi.

¹⁷ IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa - Crkva u Europi. Apostolska postsinodska pobudnica biskupima, prezbiterima i diakonima, posvećenim muškarcima i ženama te svim vjernicima laicima o Isusu Krist koji živi u svojoj Crkvi - izvoru nade za Europu*, Dokumenti 136, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2003.

¹⁸ Talijanski: "Servire il vangelo della speranza"; hrvatski prevoditelj ovdje stavio "Služiti evanđelju nade". Kontekst traži da glagol *servire* s objektom u akuzativu razumijemo kao diakonein u Novome zavjetu: *posluživati*, *dvoriti* kod stola.

lizma, stanovnici Europe trebali bi po svjedočenju kršćana otkriti da je "Krist budućnost čovjekova" (br. 20) a zadaća je cijele Crkve odgovarati na žed za istinom i na potrebu duhovnih vrijednosti. U drugom poglavlju podsjeća Papa da je "iz biblijskog shvaćanja čovjeka Europa iznjedrila najizvrsnije plodove svoje humanističke kulture, pronalazila nadahnuće za svoje umjetničko i intelektualno stvaralaštvo, stvarala pravne sustave i promicala dostojanstvo osobe kao nosioca neotuđivih prava. Na taj je način Crkva, kao čuvarica evanđelja, pomogla širenju i učvršćivanju onih vrijednosti koje su europsku kulturu učinile općesvjetskom" (br. 24). Zato je Crkvi u Europi potrebno obraćenje kao "radost dubokog oslobođenja i milost novog početka" (br. 29). Na vjerničko doprinošenje izgradnji europskog zajedništva pozvani su svećenici, osobe posvećenog života te vjernici laici, osobito žene.

U trećem poglavlju, "navještaj evanđelja nade podrazumijeva da se ubrzava prijelaz s vjere koja se oslanja na društvenu tradiciju, koliko god ona bila važna, na osobnu i zrelu vjeru, obrazloženu i svjedočku" (br. 50). Ovdje kao da odjekuje "dijagnoza" o kršćanima na europskom Zapadu koji više nisu *Volkskirche* i kršćanima na europskom Istoku koji vole hodočašća i masovna okupljanja, a ne žive kao narod i građani kršćanske vrijednosti. Biskupi žele evangelizirati širu kulturu te nuditi programe "duhovnog praćenja i ponovnog otkrivanja krštenja" (br. 51). U želji da evangeliziraju društveni život Europljana, biskupi vide potrebu za pastoralnim programima po kojima će se oblikovati kršćanski mentalitet u obiteljima, školama, u svijetu kulture, rada i gospodarstva, u politici, slobodnom vremenu, zdravlju i bolesti (br. 58). Preporučuju zauzetu pastorizaciju mladih, misije kao izraz evandeoske nade te pozivaju Crkvu u Europi da ude u treće tisućljeće s evanđeljem, kako bismo mi kršćani bili "ispunjeni nadom i sposobni podijeliti je sa svakim muškarcem i ženom koje susrećemo na svome životnom putu" (br. 65).

U četvrtom poglavlju biskupi zovu na radosno slavljenje otajstva spasenja u liturgiji, kako bi Crkva koja je primila objavu sve više bila zajednica koja moli. Žale zbog pojava bijega u spiritualizam, ezoterični sinkretizam i "grozničavo traženje izvanrednih stvari pod svaku cijenu" (br. 68). Euharistija i pokora nazvani su izvorima slobode i nade te je zato "u liturgijskim slavljenjima potrebno ponovno staviti u središte Isusa, tako da nas on prosvjetljuje i vodi" (br. 71). Slavljenjem sakramenata Crkva štuje Boga, posvećuje ljude i izgrađuje svoje zajedništvo (br. 74). Euharistija je sakrament nade, pokora sakrament formiranja savjesti te Papa apelira na svećenike da "i sami budu primjer drugima pristupajući redovito sakramentu pokore" (br. 77). Dan Gospodnji trebao bi biti slavljenje evanđelja

nade. Papa žali što “u današnje vrijeme postojeće okolnosti ne dopuštaju kršćanima da žive nedjelju kao dan susreta s Gospodinom u svojoj punini. Nerijetko se to svodi na ‘dan vikenda’, jednostavno vrijeme zabave. Potrebno je stoga osmišljeno pastoralno djelovanje na odgojnoj, duhovnoj i društvenoj razini, koje će pomoći doživjeti nedjelju u njezinu pravom značenju” (br. 81).

U petom poglavlju “evanđelje nade” predstavljeno je kao kršćanska *diakonia*, služenje potrebnima s ljubavlju i poštovanjem. Saborski nauk da je Crkva sakrament i sredstvo jedinstva s Bogom i s ljudima Papa i europski biskupi preriču u potrebu življenja evanđelja ljubavi kako bi naše crkvene zajednice bile “prave vježbaonice zajedništva” (br. 85). U tom smislu potiču na ponovno otkrivanje kršćanskog dragovoljstva. U služenju siromasima očitujemo da osobe “vrijede same po sebi, neovisno o svome gospodarskom, kulturalnom ili društvenom položaju” (br. 86). Osuđuje se neprimjereno korištenje prirodnih dobara a kršćani su pozvani da evanđelje nade svjedoče ispravnim korištenjem dobara zemlje (br. 89). Biskupi se žale na krizu obitelji te na pokušaje “prihvaćanja definicije parova u kojima se razlika u spolovima ne smatra bitnom” (br. 90). Kao pomoć brojnim dobrim obiteljima predlažu produbljivanje teologije i duhovnosti braka i obitelji, naviještanje ljepote braka i obitelji utemeljene na braku koji je trajna zajednica muškarca i žene, otvorena životu. Traže posebnu pastoralnu brigu za djevojke majke te razdvojene i rastavljene obitelji. “Svakako treba poticati... te se trsiti da se u pojedinim državama i samoj Europskoj Uniji promiču ispravne i primjerene obiteljske politike” (br. 91). Katolike koji su crkveno vjenčani, a sada žive u novom civilnom braku, ne možemo pripuštati sakramentima, ali nisu isključeni iz crkvene zajednice i “Crkva im želi pokazati svu svoju majčinsku ljubav” (br. 93). Vjernicima u braku i obitelji poručuje Papa da su znak Božje ljubavi, svetište života i temelj društva. Pad stope rađanja naziva neozbiljnim odnosom prema vlastitoj budućnosti, žali što je prema zakonima mnogih država Europe pobačaj dopušten. Poziva na izgradnju nove kulture života i hvali bračne parove koji se opiru sebičnosti na području prenošenja života. Zatim ponovno poziva državne vlasti da povoljnom obiteljskom politikom zajamče “današnjoj Europi najdragocjenije dobro: Europljane sutrašnjice” (br. 96). Ističe da socijalni nauk Crkve podupire stožere na kojima počiva budućnost europskog kontinenta i upućuje na prihvaćanje selilaca i ljudi drugačije kulture: “Osobito se posebna pastoralna briga treba posvetiti integraciji katolika selilaca, poštujući njihovu kulturu i osebnost njihove vjerske tradicije. Zato treba poticati kontakte između Crkava u zemljama iz kojih selioci dolaze i onih u koje odlaze, da bi se proučili oblici pomoći

koji bi mogli uključivati i da među seliocima budu prisutni prezbiteri, posvećene osobe i prikladno izobraženi pastoralni djelatnici iz njihovih zemalja” (br. 103). Na kraju ovog poglavlja papa zove Crkvu u Europi da bude graditeljica mira, jer je prilikom Isusova rođenja naviješten mir.

U šestom poglavlju iznesena je vizija nove Europe u svjetlu Božje novosti: “Bog već radi na obnovi svijeta: već je Isusova Pasha Božja novost. Iz nje je rođena Crkva, ona nadahnjuje njezin život, obnavlja i preobražava povijest... Crkva je za svijet znak i oruđe Kraljevstva koje se ostvaruje prije svega u srcima. Odraž te iste novosti očituje se također u svakom obliku ljudskog suživota nadahnutog evanđeljem. Riječ je o novosti koja se obraća društvu u svakome povijesnom trenutku i u svakome mjestu na zemlji, a osobito europskom društvu koje već mnogo stoljeća sluša evanđelje Kraljevstva u koje je svečano uveo Isus” (br. 107). Papa pozdravlja proces proširenja Europske Unije te se nada da će proširenje obuhvatiti sve narode vrednujući njihovu povijest, kulturne osobine i nacionalni identitet (br. 110). Kako se Europa izgradila odlazeći preko mora, u susret drugim narodima, trebala bi ostati otvoren i gostoljubiv kontinent, posebno njegujući novu kulturu solidarnosti. On je zove na “promicanje i ostvarivanje globalizacije ‘u’ solidarnosti” (br. 112). Europa budućnosti trebala bi sačuvati i vjersku dimenziju temeljem zdrave suradnje između crkvene zajednice i političkog društva (br. 117) i želi da u tome imaju važnu ulogu Vijeće europskih biskupskih konferencija (CCEE) te Vijeće biskupskih konferencija Europske Unije COM. ECE). Na kraju poglavlja poziva Europu da se uzda u evanđelje nade i završava molitvom Mariji koja je majka nade.

Dok je sinoda za Europu 1991. god. bila posvećena novoj evangelizaciji u Europi nakon urušavanja komunističkih režima, ova iz 1999. god. usredotočena je na kršćansku nadu u Europi zasićenosti i klouća. Marksizam je bio sekularna nada, nada bez Boga. I propali su režimi temeljeni na marksizmu. Europski humanizam izrastao je iz kršćanske podloge i nova nada Europe za nas kršćane bitno je vezana uz kršćansku viziju svijeta i društva.¹⁹

Sinoda za Afriku 1994. godine

Ivan Pavao II. najavio je 6. siječnja 1989. da kani sazvati posebnu sinodu za Afriku te u tu svrhu osnovao pripravnu komisiju koja se tada sas-

¹⁹ Usp. PAUL O’CALLAGHAN, “L’Europa e la speranza: tra promessa e ricordo. Riflessioni intorno all’*Ecclesia in Europa*”, u: *Path 4* (2005.), 241-270.

tojala od afričkih biskupa. U lipnju sljedeće godine pridružio je komisiji Vijeće generalne sinode i zadužio ga za pribavljanje građe te izradu pripravnih dokumenata. U srpnju 1990. sastali su se predstavnici afričkih biskupa u Loméu, Togo, nakon čega je objavljen dokument zvan *Lineamenta* te je upućen poziv pojedinim biskupijama na molitvu i razmišljanje. Odgovori pojedinih biskupskih konferencija i katoličkih institucija bili su ugrađeni u *Instrumentum laboris* koji je objavljen za vrijeme devetog Papina pohoda Africi u veljači 1993. On se u govoru diplomatima 15. siječnja 1994. osvrnuo na događaje prethodne godine. Uza spominjanje rata u BiH s tugom je govorio o građanskom ratu u Angoli i nasiljima u drugim afričkim državama te napomenuo kako se nada da će Sinoda za Afriku “pomoći katolicima tih krajeva da gledaju oko sebe i nauče gledati u svakom Afrikancu ljudsko biće kakvo jest a ne tek njegov etnički identitet”.²⁰ Sinoda je održavana od 10. travnja do 8. svibnja 1994. u Rimu te je imala moto: “Bit ćete mi svjedoci” (Dj 1,8). Obradene su teme: naviještanje poruke, inkulturacija, dijalog, pravda i mir, sredstva društvenog komuniciranja. IKA je u dva nastavka prenijela cjelovit tekst završnog dokumenta afričke sinode.²¹ U redaktorskom uvodu istaknuto je da je “riječ o jednom od najznačajnijih crkvenih događaja našega doba, te je poruka vrijedna pozornosti i proučavanja, unatoč za takve dokumente neuobičajenom stilu, koji je više duhovno poučljiv nego kurijalno-pravni”. Biskupi ističu da im je sinoda bila prigoda “doživjeti u Obitelji bratstvo, kolegijalitet, crkveno zajedništvo” (br. 7). Žale što 95 milijuna katolika u Africi sačinjavaju samo 14 % stanovnika toga kontinenta te s radošću ističu da je naviještanje evanđelja dovelo do duboke preobrazbe ljudi i naroda Afrike, kao što je bio slučaj kod Grka, Latina, Anglosaksonaca, Germana i Slavena (br. 12). U konkretna područja inkulturacije ubrajaju čašćenje predaka, zdravlje, bolest i liječenje, vjenčanje i druga područja. Ističu također da afričkoj kulturi odgovara doživljavanje Crkve kao obitelji. Odbacuju dijeljenje svijeta na prvi, drugi, treći i četvrti te davanje prednosti novcu pred životom brata čovjeka i izazivanje sukoba radi stjecanja vlasti (br. 25). Zahvaljuju misionarima i raduju se svećeničkim i redovničkim zvanjima iz afričkih naroda. Svećenike mole da budu sabiratelji i služitelji Božje obitelji: “Afrika koja ljubi obiteljski život, časti Oca - nemojte je razočarati. Crkva računa na vas za vjerno vršenje toga duhovnog očinstva u kojem nećete štedjeti sami sebe” (br. 26). U Crkvi kao obitelji svi članovi uče se “di-

²⁰ G. WEIGEL, *nav. dj.*, str. 695-696.

²¹ “Završni dokument ‘Afričke sinode’”, u: IKA 1994., br. 19 (18. 5. 1994.), 17-20; br. 20 (25. 5. 1994.), 17-20. Usp. također, MIV, “Završen radni dio biskupske sinode za Afriku: od misijske do misionarske Crkve”, u: GK 1994., br. 20 (15. 5. 1994.), 1 i 4.

oništvu i rastu u Božjoj i ljudskoj ljubavi. Velika afrička obitelj je sveto mjesto u kojem se sabiru sva bogatstva naše predaje. Stoga kršćanska obitelj treba donijeti u srce te velike obitelji svjedočanstvo koje iznutra preobražava naše viđenje svijeta” (br. 27). Odbacuju osjećaj krivnje koji bogate zemlje Sjevera žele nametnuti afričkim narodima zbog nagomilanog vanjskog duga. Svoje vjernike potiču na aktivno zalaganje za izgradnju pravedne države, a ratove među afričkim narodima nazivaju “etničkim idolopoklonstvom” i posljedicom interesa koji Afriku čine kontinentom s najvećim brojem izbjeglica (br. 36). U očita ratna područja ubrajaju Sudan, Angolu, Liberiju, Sierra Leone, Somaliju, centralni dio Afrike. Traže opraštanje bitnog dijela vanjskog duga, pravednije međunarodno ekonomsko ustrojstvo, političko poštovanje Afrike i Afrikanaca, osobito doseljenika u zemlje Sjevera. Zahvaljuju sinodi europski biskupa koji su pozvali zemlje Sjevera na djelotvornu solidarnost sa zemljama Juga. U odsjeku o medijima traže promišljenu kritiku izvještavanja o Africi te traže da se u sjemeništima i novicijatima ozbiljno shvate inkulturacija i socijalni nauk Crkve.

Postsinodski dokument izdan je 14. rujna 1995. Uz opći naslov *Ecclesia in Africa* ima za podnaslov “Crkva u Africi i njezino djelo evangeliziranja”. Iz opširnog uvoda (br. 1-8), prikaza Papinih putovanja u Afriku i pripreve dokumenta za raspravu te povijesti katolicizma u Africi (br. 10-37) vidi se da je nacrt dokumenta sastavljao netko od djelatnika Crkve u Africi. U uvodu je istaknuto kako je sinoda bila događaj nade u vremenu beznada te pokušaj da afrički pastiri cijeloj Crkvi prikažu plodove svoga djelovanja. Već su u vrijeme Drugog vatikanskog sabora biskupi Afrike i Madagaskara izrazili želju da se osnuje jedno kolegijsko tijelo na razini kontinenta i tako je 1969. god. osnovan u Kampali Simpozij biskupskih konferencija Afrike i Madagaskara (SCEAM), prigodom pohoda Pavla VI. Ugandi u srpnju i kolovozu te godine (br. 2-3). Nadalje, na generalnim sinodama biskupa 1971. i 1974. god. afričkim biskupima omogućeno je da se čuje njihov glas. Od 1977. do 1983. god. različiti biskupi, osobe posvećenog života, teolozi te vjernici laici predlagali su da se održi afrička sinoda biskupa. Nakon što su o tome pitani pojedini biskupi i biskupske konferencije pojedine afričke zemlje, Ivan Pavao II. najavio je 6. siječnja 1989. afričku sinodu. Održavanje sinode papa u uvodu naziva događajem milosti i danom spasenja za Afriku te podsjeća kako su na misi otvorenja u vaticanskoj bazilici koncelebrirala 34 kardinala, jedan patrijarh, 39 nadbiskupa, 146 biskupa, 90 prezbitera a Afrika je bila prisutna “mnoštvom svojih obreda zajedno s cijelim narodom Božjim: svoju radost izražavala je plesom, vjeru naviještala udarcima bubnjeva i drugim glazbenim instrumen-

tima Afrike. Tom prigodom, prema izrazu Pavla VI., Afrika je osjetila da je 'nova Kristova domovina', zemlja koju ljubi vječni Otac" (br. 6). On ovaj dokument upućuje pastirima i vjernicima Afrike, ali i odijeljenoj kršćanskoj braći na tom kontinentu te sljedbenicima drugih religija.

Dokument obuhvaća sedam poglavlja koja su ovako naslovljena:

- I. Povijesni trenutak Crkve (afektivni i efektivni kolegijalitet izražen na sinodi);
- II. Crkva u Africi (tri faze povijesti evangelizacije i sadašnja situacija);
- III. Evangelizacija i inkulturacija (teološki temelji, mediji, dijalog);
- IV. Na pragu trećeg kršćanskog tisućljeća (sadašnji izazovi, posebno obitelj);
- V. "Bit ćete mi svjedoci" u Africi (djelatnici evangelizacije, strukture evangelizacije);
- VI. Izgrađivati kraljevstvo Božje (suradnja s drugima u izgradnji pravedne države, zabrinjavajući elementi, priopćavanje Radosne vijesti);
- VII. "Bit ćete mi svjedoci do kraja svijeta" (pastoralna solidarnost na djelu).

U zaključku Papa još jednom usmjerava pogled Crkve u Africi prema novom kršćanskom tisućljeću te završava molitvom Mariji, Majci Crkve koju moli da afričke kulture učini mjestima zajedništvovanja u različitosti a stanovnike toga velikog kontinenta da preobrazi u velikodušnu djecu Crkve koja je obitelj Oca, bratstvo Sina, slika Trojstva, klica i početak vječnoga kraljevstva što će se razrasti do punine u Gradu kojemu je graditelj Bog, gradu pravednosti, ljubavi i mira.

U Rimu je od 1. do 8. listopada 2000. održano dvanaesto zasjedanje SCEAM-a na kojem je kardinal Jan Schotte kao generalni tajnik sinode biskupa podnio postsinodski izvještaj za razdoblje od 1995. do 2000. god. Naglasio je da jača svijest o Crkvi Afrike kao Božjoj obitelji te istaknuo potrebu da se biskupi i svećenici angažiraju u mirnom rješavanju konflikata i u procesu pomirenja.²² Predstavivši temu zasjedanja "Krist - mir naš (Ef 2,14) i Crkva kao Božja obitelj, mjesto i sakrament pomirenja, opraštanja i mira u Africi", biskupi u prigodnoj poruci katolicima Afrike i Madagaskara na početku kažu da su bili nazočni na beatifikaciji 119 mučenika iz Kine i drugih zemalja, a jedna od novih blaženica je i Jozefina Bakhita iz Sudana. Zatim oštro osuđuju žed za vlašću u Sudanu, Angoli, Siera Leoneu, Liberiji, regiji Velikih jezera, Demokratskoj republici Kongo,

²² Pun tekst njegova interventa objavio *Il Regno - documenti* 2000., 21, 662-667.

Kongu-Brazzavilleu, Eritreji i drugim krajevima Afrike. Žale što su ratni konflikti prouzročili bijedu milijuna osoba te osuđuju izrabljivačke režime koji "svojim podložnicima uskraćuju osobnu slobodu i ljudska prava, osobito slobodu udruživanja i političkog izražavanja".²³ Žale nad ostacima nekadašnjeg kolonijalizma: "Velika odgovornost leži na bivšim kolonizatorima, bogatim industrijaliziranim državama koje su Afrikance smatrale kao robu te ih slale u tzv. novi svijet. Trgovina robljem, taj nepriznati holokaust koji je na duhu Afrikanaca ostavio neizbrisiv trag, nastavlja se, na žalost, i danas u različitim i suptilnim oblicima" (br. 15). Žale što broj oboljelih od AIDS-a raste a siromašne afričke države i bolesnici ne mogu nabavljati skupe lijekove. Dok mlade i sve vjernike Afrike pozivaju da budu graditelji mira (br. 28-31), političare podsjećaju da vlast ne smije biti zlorabljena u osobnu korist nego upotrebljavana za služenje narodu (br. 32-37). Zatim nastavljaju: "Osudujemo bez pridržaja sve oblike religijske netolerancije koju pretežno izazivaju fanatici, militanti i fundamentalisti a oni se razbuktavaju u nasilja i neprijateljstva. Povrh toga želimo upozoriti na klanjanje đavlu i sotonističke kultove, koji u nekim krajevima našeg kontinenta pokazuju mračne znakove porasta, jer su glavni objekt tih demonskih djelatnosti oni koji vjeruju u Boga" (br. 38).

Sinoda za Libanon 1995. godine

Iako nije kontinentalna zemlja, za nas katolike važna je sinoda u ovoj zemlji radi solidarnosti s tamošnjim katolicima i Papinih impulsa za konstruktivnu suradnju s muslimanima. Podsjetimo se da je Libanon od 1975. do 1990. god. bio u građanskom ratu, uglavnom zbog prisutnosti Palestinaca i oko 40.000 sirijske vojske, što je poremetilo dotadašnju krhku ravnotežu među različitim etničkim skupinama muslimana i kršćana u toj zemlji koja je s 10.400 četvornih kilometara pet puta površinski manja od BiH, a ima oko 3,240.000 stanovnika. Pod kraj iscrpljujućeg i samorazaražujućeg rata, u kojem su kršćanski i muslimanski Arapi jedni drugim zagorčavali život, Ivan Pavao II. napisao 7. rujna 1989. pismo svim muslimanima svijeta. Pozvao je jake da pomognu slabima: "Danas se obraćam vama, sljedbenici islama, pripadnici religije koja izrazito naučava pravdu i mir. Neka se čuju vaši glasovi; štoviše, ujedinite svoje napore koji za Libanon traže pravo na život, na život u slobodi, miru i dostojanstvu! To uključuje dužnost ljudske solidarnosti koju vam diktira vaša osobna savjest i vaše

²³ Pun tekst poruke objavljen u: *Il Regno - documenti* 2000., 21, 667-672. Citat iz br. 6, str. 668.

članstvo u velikoj obitelji vjernika.”²⁴ Ovu sinodu najavio je za vrijeme tjedne audijencije 6. lipnja 1991. U tu svrhu održali su partijarsi grkokatoličkih Crkava Libanona nekoliko studijskih susreta u Libanonu, a u siječnju 1992. imenovan je Savjet od deset članova koji su predstavljali te eparhije kako bi surađivali na pripravljanju sinode. U Libanonu inače žive katolici šest obreda: maronitskog, melkitskog, armenskog, kaldejskog, sirijskog i latinskog. Uz vodstvo pripravne skupine iz Rima jedan je libanonski biskup bio imenovan koordinatorom u samoj zemlji. *Lineamenta* su objavljena 13. ožujka 1993. te je time otvoreno razdoblje molitve i programskog razmišljanja po eparhijama. To je trajalo do 1. studenog 1994. Na pitanja predložena u *Lineamenta* odgovarali su pojedini biskupi i crkvene institucije a njihovi odgovori ugrađeni su u *Instrumentum laboris* koji je poslužio kao podloga za raspravljanje na sinodi. Zasjedanja su održavana od 26. studenog do 14. prosinca 1995. a tema je bila: “Krist je naša nada: obnovljeni Duhom, solidarno svjedočimo ljubav.” Sudjelovalo je 69 sinodskih otaca. Pod kraj sinode, 12. prosinca sinodskim ocima podijeljen je Kodeks kanonâ istočnih Crkvi, koji je priredilo i objavilo Papinsko vijeće za interpretaciju zakonodavnih tekstova.

Ivan Pavao II. pohodio je Bejrut 10. svibnja 1997. U avionu iz Rima za Bejrut novinari su ga pitali u šali, ne bi li zbog terorističkih napada koji se tamo događaju svakoga dana trebao svima dati opće odrješenje. U bazilici Gospe Libanonske susreo se s mladima i potpisao postsinodski dokument naslovljen *Nova nada za Libanon*.²⁵ U homiliji na misi s nekoliko stotina tisuća prisutnih snažno se založio za povijesno poslanje Libanona kao države jer je pokazao da različite vjere mogu živjeti u miru, bratstvu i suradnji te da je moguće poštovanje religijske slobode različitih u istoj državi.²⁶ U predgovoru pobudnice istaknuto je da se na tom području nalazi starinski Biblos “koji podsjeća na nastanak pisane riječi” te da se na tom području Bliskog istoka odvijalo poslanje Isusa Krista i tu su njegovi sljedbenici dobili naziv “kršćani” (Dj 11,19-26). Mnoštvo kršćana različitih obreda u Libanonu su istovremeno bogatstvo, izvornost i teškoća. Ali svi stanovnici te zemlje imaju “zajedničku zadaću da Libanon čine živim” (br. 1). Libanonski kršćani, surađujući sa svim stanovnicima svoje domo-

²⁴ PONTIFICAL COUNCIL FOR INTERRELIGIOUS DIALOGUE, *Interreligious Dialogue. The Official Teaching of the Catholic Church (1963-1995)*, Edited by Francesco Gioia, Pauline Books and Media, Boston 1997., str. 416-417.

²⁵ *Exhortation apostolique post-synodale UNE ESPÉANCE NOUVELLE POUR LE LIBAN de Sa Sainteté Jean-Paul II aux patriarches, aux évêques, au clergé, aux religieux, aux religieuses et à tous les fidèles du Liban*, Liberia editrice vaticana 1997. Kasnije je izašao službeni prijevod na talijanskom i arapskom jeziku.

²⁶ Usp. G. WEIGEL, *nav. dj.*, str. 817-818.

vine, pozvani su da služe zajedničkom općem dobru *na zemlji* preuzimajući iz svoje vjere inspiraciju i temeljna načela za življenje u društvu. Papa podsjeća kako je prigodom najave ove sinode pozvao muslimane Libanona da se uključe u ovaj projekt. Podsjetivši na odvijanje sinode te na propozicije koje su biskupi predložili Papi za izradu konačnog dokumenta, Papa moli da duh i projekt sinode bude nastavljen. Uvjeren je s biskupima da je “sudbina katolika duboko vezana sa sudbinom Libanona i njegovim posebnim pozivom” (br. 6).

Glavni dio dokumenta razdijeljen je u šesti poglavlja:

- I. Sadašnje stanje Katoličke Crkve u Libanonu (br. 8-17);
- II. Temeljiti nadu na Kristu u Crkvi (br. 18-36);
- III. Sinoda za obnovu Crkve (br. 37-78);
- IV. Zajedništvo (br. 79-88);
- V. Katolička Crkva u Libanonu vodi međureligijski dijalog (br. 89-99);
- VI. Crkva u službi društva (br. 100-116).

U prvom poglavlju Papa navodi podataka iz pripravnog dokumenta *Lineamenta* iz 1993. god.: “Crkva Libanona bila je u svom tijelu ranjena kao i druge sastojnice zemlje. Posebno je proživljavala kušnju u svojoj svijesti. Vidjela je kako njezina djeca bivaju ubijana, ubijaju i ubijaju jedni druge. Nastavlja trpjeti zbog njihovih oštih svada, zbog duboke provalije koju su iskopale godine nevolje među njezinim brojnim vjernicima te među vjernicima i crkvenim vlastima” (br. 10). Biskupi su na sinodi postali svjesni situacije te još jednom uvidjeli da su dijalog i ljubav put u budućnost. Različiti oblici ekstremizma dovode u pitanje jedinstvo zemlje i priječe zanos u obnovi nakon građanskog rata. Kršćani i muslimani smatraju su partnerima u izgradnji zemlje, ali ih kao građane vjernike uznemiruje fenomen sekularizma koji je sve agresivniji (br. 15). Među velike teškoće Libanona Papa ubraja okupaciju juga zemlje, gospodarsko nazadovanje, prisutnost stranih trupa, velik broj onih koji su morali napustiti svoje domove. U takvim okolnostima ljudi sele iz svoje domovine, osobito mladi, ali se probija i želja za opstankom i obnovom (br. 17).

U drugom poglavlju, pri pozivanju na obnovu nade, podsjeća da je Crkva zajednica koja sadrži vertikalnu i horizontalnu, Tijelo Kristovo, sabrano oko uskrsnulog Gospodina, ali i zajednica međusobno povezanih. Biskupija je uprisutnjenje Crkve misterija, Duhov dar jedinstva u raznolikosti (br. 20-26). Vjera u Krista Dobrog Pastira podloga je nadi kršćana, i sam Gospodin otvara duhovne oči kršćana da prepoznaju njegovu nazočnost: “U njegovu svjetlu kršćani shvaćaju kako traži da žive zahtjevnju nadu: nadati se znači angažirati se na dioništvu u zajedništvu, kako to traži posebna skupština” (br. 29). Kršćane Libanona zove da prerastu sadašnju tjes-

kobu i strah (br. 33). Oslonjeni na Oca, Sina i Duha, kršćani mogu rasti u zajedništvu i jedinstvenoj nadi, vodeći iskreni i konstruktivni dijalog s drugacijima: "Taj dijalog pretpostavlja cijelu askezu slušanja i govorenja: spremnost i vještinu shvaćanja dubokog smisla sugovornikova govorenja i ponašanja, traganje za izvorom njegova iskustva i za ljudskim perspektivama u koje se postavlja, izražavanje takvo da drugi zaista može razumjeti riječ te ponašanje prema evanđelju tako da svjedočanstvo života riječ čini uvjerljivom" (br. 36).

U trećem poglavlju podsjeća na svoje *Pismo katoličkim patrijarsima, nadbiskupima i biskupima Libanona* iz 1991. god., kojim je katolike te zemlje pozvao na obnovu vjernosti poslanju što im ga povjerava Gospodin. Kako je Duh Sveti glavni djelatnik obnove, "svi članovi Crkve trebaju njega slušati, priznajući da su sagriješili kada su vršili svoju volju umjesto da čine volju Božju te da su htjeli ostvarivati svoje osobne planove umjesto izgrađivanja Tijela Kristova" (br. 38). U izvore obnove ubraja: riječ Božju, apostolsku tradiciju, liturgiju te osobnu i zajedničku molitvu. Čuvajući jedinstvo u raznolikosti, obnovi trebaju pridonositi laici, obitelji, žene, mladi, redovnice i redovnici odnosno monahinje i monasi, zatim dakoni, prezbiteri i biskupi. U strukture zajedništva koje trebaju pridonositi obnovi ubraja župe, eparhije i patrijarhate. Župe su "osnovne ćelije crkvenog tijela. One su dio Božjega naroda koji na izvjesni način predstavlja sveopću Crkvu vidljivo utemeljenu po cijelom svijetu, privilegirano mjesto zajedničarskog apostolata, jer obuhvaćaju u sebi različite ljude, bez obzira na dob ili socijalni položaj, te ih integriraju u sveopću Crkvu" (br. 66). Papa preporučuje da se na razini župne zajednice proučava *Katekizam Katoličke Crkve*. Na razini župe trebaju vjernici hraniti kulturu riječju Božjom i produbljenom vjerom kako bi "nadahnuli kršćansko razmišljanje o temeljnim problemima s kojima se sučeljavaju pojedinci i društvo". U program pastoralne obnove ubraja savjesno i prilagođeno katehiziranje, uvjeren da će "ono što se posije u djetinjstvu donositi rod cijeloga života" (br. 71). Roditelji odgajaju djecu u svojoj vjeri te u moralnim, humanim i socijalnim vrlinama. Papa očekuje da pastoralnoj obnovi pridonese školske ustanove i fakulteti koje vodi Crkva.

U četvrtom poglavlju podsjeća da je priprava na sinodu trajala četiri godine a sama sinoda mjesec dana. Vjernici i kler tvore crkvenu zajednicu oko biskupa i "prva je zadaća pastira podržavati jedinstvo" (br. 79). Osjećaj vjere i crkvenosti traži nadilaženje vlastite obredne pripadnosti, uz opiranje osobnom i zajedničarskom egoizmu (br. 80). Potičući grkokatolike i rimokatolike Libanona na dijalog s pravoslavnim Crkvama u svojoj zemlji i na Bliskom istoku, Papa podsjeća na sedam dokumenata o zajedničkoj

vjeri od 1965. do 1995. god., koje su izdali pravoslavni ili katolički hijerararsi (br. 85). U petom poglavlju za novozavjetnu podlogu međureligijskom dijalogu uzima Tit 3,8: "Hoću da oni koji su povjerovali Bogu uz nastoje prednjačiti dobrim djelima" te nastavlja: "Duhovne zajednice i misaone obitelji koje žive u Libanonu a pozivaju se na Boga, klanjaju mu se i trude se da mu služe, odsada se trebaju angažirati na putu dublje solidarnosti; to će se učinkovito pokazivati u gestama prijateljstva i međusobnog razumijevanja, u neotudivom poštivanju dostojanstva osoba, slobode savjesti i slobode religije što su konstitutivni dijelovi zajedničkog dobra" (br. 89). Dijalog kršćana i muslimana potreban je radi dobra osoba i nacije, jer je nezamislivo da članovi iste ljudske zajednice koji žive u jednoj zemlji preziru i isključuju jedni druge, i to u ime religije. Ovdje papa zahvaljuje delegatima muslimana i Druza za aktivni dijalog na sinodi (br. 90). Konkretna iskustva solidarnosti trebala bi olakšavati pomirenje te međusobno komuniciranje i tako "učvršćivati socijalno tkivo" (br. 91). Francuskim izrazom *convivialité* (suživot) papa zove na izgradnju društva različitih u istoj zemlji: "Muslimansko-kršćanski dijalog nije samo dijalog intelektualaca. On prvenstveno ide za promicanjem zajedničkog življenja kršćana i muslimana, u duhu otvorenosti i suradnje neophodne da se svaki razvija i slobodno opredjeljuje prema diktatu ispravne savjesti. Nastojeći oko boljeg međusobnog poznavanja i punog pristanka na pluralizam Libanonci će stvarati uvjete nužne za istinski dijalog i poštivanje osoba, obitelji i duhovnih zajednica" (br. 92). Podsjetivši da je Libanon sastavni dio arapskog svijeta, želi da Libanonci svih vjera i obreda njeguju veze solidarnosti s arapskim svijetom a kršćane u toj i susjednim zemljama moli da vode iskren dijalog s muslimanima: "Živeći u istoj regiji, nakon što su u svojoj povijesti imali trenutke slave i tjeskobe, kršćani i muslimani Bliskog istoka pozvani su da zajedno grade suživot i suradnju, u vidu humanog i moralnog razvoja svojih naroda. Štoviše, dijalog i suradnja između kršćana i muslimana u Libanonu mogu pomagati da se u drugim zemljama krene istim putem" (br. 93). Libanonci različitih vjera pozvani su graditi zajedničku kuću pravednog političkog i socijalnog sistema u kojem su poštovane sve osobe i skupine. Političari su pozvani poštovati moralne obveze te nadilaziti interese svoje skupine (br. 94). Predlažući odgovornost svih za sve, inzistira na pravdi među osobama i generacijama: "Promjene struktura vezane su uz promjenu srca, kako bi svi željeli sudjelovati u zajedničkom životu, poštujući socijalnu pravdu. U tom duhu svi trebaju promicati vrijednost pravde među osobama i generacijama, jer nepravde potiču na nasilje, nepovjerenje i sebičnost. Istovremeno treba osigurati posao što većem broju osoba, kako neki Libanonci ne bi zauvijek ostali na rubu druš-

tva” (br. 96). Kršćane njihova vjera treba motivirati na čuvanje mira i izgradivanje pomirenja, na postavljanje proročkih gesta koje sugovornika nukaju na prihvaćanje ispružene ruke te tako na izgradivanje “ekonomije mira” (br. 98).

U petom poglavlju papa potiče katolike da preko svojih socijalnih ustanova surađuju s drugim socijalnim ustanovama u zemlji (br. 101-103), predlaže reformu uprave crkvenih dobara te katoličkih škola i univerzитета (br. 104-110). Traži da se kod mladih i odraslih odgaja kritičnost pred ponudama medija i potiče na aktivnu prisutnost kršćana na političkom, ekonomskom, zakonodavnom i administrativnom području: “Radujem se što mnogi kršćani rade s braćom drugih religijskih ispovijesti te sa svim ljudima dobre volje u državnim službama, kako bi nesebično i požrtvovno pridonosili izgradivanju pravednog i mirnog društva” (br. 113). Svi stanovnici Libanona trebali bi pružati geste pomirenja te čistiti memoriju, kako bi stišavali porive za osvetom: “Radi otvaranja nove budućnosti, Crkva nikada ne zaboravlja da joj je Gospodin povjerio službu milosti i opraštanja, kako bi ljude izmirivala s Bogom i jedne s drugima, jer je ljubav jača od mržnje i duha odmazde. Ona se trudi da bude tumač žede za dostojanstvom i pravdom kod današnjih ljudi te da ljude usmjerava na put mira; ona priznaje i pozdravlja nastojanje međunarodne zajednice i brojnih akcija koje su u tom pravcu poduzimane tokom minulih godina” (br. 114). Svjestan “mondijalizacije” (francuski izraz za globalizaciju) socijalnih pojava u današnjem svijetu, papa podsjeća da krše Božja prava onih koji krše ljudska prava (br. 115-116).

U zaključku poručuje Papa katoličkim Libanoncima da Bog prati njihove napore ali i traži da nastave svoje poslanje u svojoj domovini: “Prisutnost bratskih delegata drugih Crkvi i crkvenih zajednica, kao i predstavnika zajednica muslimana i Druza, dopustila je da se naglasi cijena koju svi pridaju bratstvu te sve istinitijem i sve dubljem dijalogu. Te geste predstavljaju novu etapu za produbljivanje koncentracije i bratskog dijaloga u zemlji” (br. 119). Zahvalan muslimanskim delegatima koji su isticali da bez kršćana Libanon više ne bi bio ono što jest, traži za katolike mogućnost da aktivno sudjeluju u životu zemlje, a od katolika da ne sele nego da se integriraju u svoju zemlju (br. 121). Prihvativši prijedlog sinodskih otaca da se osnuje Komisija biskupa, svećenika i laika za recepciju sinode, Papa za to zadužuje Kongregaciju za istočne Crkve koja pri tome treba surađivati s Kongregacijom za nauk vjere, zatim Kongregacijom za katolički odgoj, s Papinskim vijećem za promicanje kršćanskog jedinstva i s Papinskim vijećem za međureligijski dijalog.

Informacija na elektroničkoj stranici Svete Stolice kaže da se ta specijalna komisija sastaje i prati tijek provedbe a 2003. god. priredila je *Bilancu* koju je poslala biskupima Libanona, nadležnim dikasterijima Rimske kurije te grkokatoličkim biskupima i svim predsjednicima biskupskih konferencija.

Sinoda za Ameriku 1997. godine

Podsjetimo se da je od 25. srpnja do 4. kolovoza 1955. održano opće zasjedanje episkopata latinoameričkih zemalja u Rio de Janeiru i tu je odlučeno da se osnuje Vijeće latino-američkih biskupa (CELAM), koje je Pio XII. odobrio 2. studenoga 1955.²⁷ Statute je nakon Drugog vatikanskog sabora Pavao VI. odobrio 9. studenoga 1974. Nakon što je 1983. god. izašao novi Zakonik crkvenog prava, Statuti su preradeni te ih je Ivan Pavao II. ponovno odobrio 2. lipnja 1998. Članovi toga tijela su predsjednici biskupskih konferencija tih zemalja snagom službe te po jedan izabrani biskup delegat. Zadaća je ovog tijela proučavati probleme važne za svu Crkvu u Americi, predlagati rješenja, zatim koordinirati katoličko djelovanje te pripravljeti generalno zasjedanje episkopata kada ga sazove Sveta Stolica. Uz to je 1970. god. osnovano i Tajništvo centralne Amerike i Paname, koje prenosi informacije i dokumente biskupskim konferencijama.

God. 1992. slavljena je 500. obljetnica otkrića Amerike i time dolaska kršćanstva na taj kontinent. Sjećam se jednog simpozija u Beču na početku te godine gdje je gost predavač bio katolički svećenik teolog iz Južne Amerike, potomak starosjedilaca. Rekao nam je da su Europljani, iako su bili kršćani, počinili strahovita nasilja nad starosjediocima i silom dovedenim Afrikancima te da su ubili oko tri milijuna ljudi. Zato Crkva ne bi trebala slaviti otkriće Amerike i dolazak kršćanstva, nego se duboko pokajati za zlodjela koja su tamo počinili kršćanski guverneri, vojnici, veleposjednici i bijeli doseljenici. Papa je poticao biskupe da se ta obljetnica ipak obilježi, ali je naglašavao zauzimanje Crkve za pravdu i razvoj u uvjetima Latinske Amerike te poticao da ta obljetnica bude nov impuls za evangelizaciju u obje Amerike. Kada je 10. listopada 1992. hodočastio u Dominikansku Republiku, održao je na četvrtom generalnom zasjedanju CELAM-a programatski govor u kojem je najavio jednu sinodu za obje Amerike. Biskupi Južne Amerike izražavali su strahove da će njihove brige i potrebe zasjeniti bogata subraća sa Sjevera, a biskupi SAD-a i Ka-

---

²⁷ Usp. povijesnu bilješku o CELAM-u u: *Annuario pontificio 2002.*, str. 1584.

nade nelagodu što su njihove pastoralne prilike dobro drugачije od onih na Jugu: "Ivan Pavao II. nastavio je gurati panameričku ideju tokom devedesetih godina uvjeren da evangelizacija obiju Amerika, koje je započela prije 500 godina, nužno traži zajedničko razmišljanje i akciju."²⁸ U tu svrhu osnovao je Predsinodski savjet 12. lipnja 1995., koji se pobrinuo da 3. rujna 1996. budu objavljena *Lineamenta* a 10. rujna 1997. *Instrumentum laboris*. Sinoda je održavana od 16. studenog do 12. prosinca 1997. i sudjelovala su 233 oca. Okvirna tema bila je: "Susret s Isusom Kristom živim - put za obraćenje, zajedništvo i solidarnost u Americi." Papa je u homiliji na misi otvorenja istaknuo kako su veličanstveni pothvat Kristofora Kolumba, koji je otkrio Ameriku, zasjenila zlodjela kolonizacije, ali je cijela ta povijest također prosvijetljena iskrenim naviještanjem evanđelja. Tu se kršćanstvo širilo više useljavanjem nego obraćenjem domorodaca. Sjevernu Ameriku naselili su doseljenici iz pretežno protestantskih zemalja Europe a Južnu iz katoličke Španjolske i Portugala. Pozvao je na razmišljanje o povijesnim uzrocima koji su proizveli tolike nepravde. U prvim danima rada sinode laik iz Kolumbije dr. Guliermo Leon Escobar Herran podnio je "Povijesni izvještaj (*Relatio historica*)".²⁹ Izvjestitelj *Glasa Koncila* iz rasprave je izvukao naglaske na obrani ugroženih, ravnopravnosti domorodaca i crnaca s bijelcima, zamki divljeg kapitalizma.³⁰ Isti izvjestitelj smatrao je važnim reći da rad sinode prati 17 laika koje "sinodski oci žele čuti kao stručnjake za određena pitanja i svjedoke određenih crkvenih iskustava". Tako je predstavnica 80.000 redovnica zatražila više prostora za žene u Crkvi "i to ne samo u suradnji nego i u donošenju odluka". Zabilježio je kako se crno obojeni katolici u Crkvi još ne osjećaju ravnopravnima, ali i priznanje jedne profesorice socijalnih znanosti da se samo Crkva kontinuirano i dosljedno zauzima za ljudska prava.³¹

Pri završetku sinode "brojni izvjestitelji javnih glasila ostali su dijelom razočarani, a mnogo više zbunjeni". Iz činjenice da je *L'Osservatore romano* prestao donositi svakodnevno izvještaje sa sinode neki su čitatelji zaključili da se raspravlja o "vrućim" temama. Oci su na kraju formulirali svoje dijagnoze, programe i želje u 76 propozicija koje su predali Papi. One su podijeljene na četiri podnaslova od kojih svaki skreće pozornost na

²⁸ G. WEIGEL, *nav. dj.*, str. 660.

²⁹ Usp. Ž. K., "Posebna biskupska sinoda za Ameriku - Otvoreno se suočiti s najosjetljivijim problemima", u: GK 1997., br. 48 (30. 11. 1997.), 1 i 4.

³⁰ Usp. Ž. K., "Posebna sinoda biskupa za Ameriku (2) - Imamo li hrabrosti za iskrenost?", u: GK 1997., br. 49 (7. 12. 1997.), 1 i 4.

³¹ Usp. Ž. K., "Posebna biskupska sinoda za Ameriku (3) - Trebaju li biskupi i svećenici odreći se svoga imetka?", u: GK 1997., br. 50 (14. 12. 1997.), 1 i 4.

različite vidove susreta s Isusom Kristom sada živim.³² Sinoda je zaključena na blagdan Gospe od Guadalupe, 12. prosinca, a u završnoj poruci biskupi su pozvali na promjenu grešnih struktura te izjavili da Crkva u Americi ne polaže nadu i sigurnost u političku vještinu niti u materijalno bogatstvo nego u Isusa Krista. Biskupi su se posebno obratili potomcima starosjedilaca koji su pretrpjeli mnogo nepravdi od doseljenih kršćana te potomcima bivših robova silom dovedenih iz Afrike. Pred agresivnim sekularizmom koji bi htio ušutkati glas Crkve u javnosti, biskupi traže da svoje društvene funkcije obavljaju vjernički te se pridruže pastirima u osudi pobačaja i eutanazije. Na kraju pozivaju na obraćenje koje će se odraziti ne samo na živote pojedinih kršćana nego i na društvenu zajednicu.³³ Prije završetka izabrano je Postsinodsko vijeće koje se više puta sastajalo da analizira rezultate sinode i pomogne Papi u redigiranju pobudnice *Ecclesia in America* koja je izašla 22. siječnja 1999.³⁴

U uvodu Papa podsjeća na odvijanje sinode u ozračju 500. obljetnice otkrića i kristijanizacije Amerike te podsjeća kako je za vrijeme pohoda Haitima rekao: "Spomen na 500. obljetnicu evangelizacije postići će puno značenje ako se vi biskupi obvezete zajedno sa svojim svećenicima i vjericima ne da ćete vršiti reevangelizaciju, nego novu evangelizaciju, novu po gorljivosti i metodama izražavanja" (br. 6).

Dokument sadrži šest poglavlja:

- I. Susret sa živim Isusom Kristom, uz moto iz Iv 1,41 (br. 8-12);
- II. Susretanje Isusa Krista u Americi danas, s motom iz Lk 12,48 (br. 13-25);
- III. Put obraćenja, s motom iz Dj 3,19 (br. 26-32);
- IV. Put prema zajedništvu, s motom iz Iv 17,21 (br. 33-51);
- V. Put prema solidarnosti, s motom iz Iv 13,35 (br. 52-65);
- VI. Poslanje Crkve u Americi danas: nova evangelizacija, s motom iz Iv 20,21 (br. 66-74).

U drugom poglavlju skrenuta je pozornost na pučku pobožnost, sve veću prisutnost grkokatolika u Americi, sve veću osjetljivost na poštivanje ljudskih prava. Osudena je globalizacija koja "siromašne države stavlja sve više u položaj inferiornosti" (br. 20). Stalna tendencija seljenja iz

³² Talijanski tekst objavljen u: *Il Regno - documenti* 1998., 1, 10-23. Isti broj, str. 24-27, donosi cjelovit tekst Poruke narodu Božjem sa sljedećim podnaslovima: Radosti Crkve u Americi, Brige Crkve u Americi, Izazovi Crkvi u Americi, Isus Krist naša nada.

³³ Usp. Ž. K., "Posebna biskupska sinoda za Ameriku - Bremenita i suzdržana poruka Crkvi i svijetu", u: GK 1997., br. 51 (Božić 1997.), 4.

³⁴ Služim se službenim prijevodom na engleski, JOHN PAUL II, *Post-Synodal Apostolic Exhortation THE CHURCH IN AMERICA. Ecclesia in America*, Pauline Books and Media, Boston 1999.

sela u grad dovodi do slabljenja vjere doseljenika. U četvrtom poglavlju istaknuto je da euharistija gradi zajedništvo (br. 34), da su dijeceze vidljivi izraz crkvenog zajedništva (br. 36) te da je urbana župa savez crkvenih pokreta u jednom dijelu grada (br. 41). O suradnji s ljudima drugih religija dokument govori: "Muslimani, poput kršćana i Židova, nazivaju Abrahama svojim ocem. Stoga diljem Amerike ove tri zajednice trebaju živjeti u skladu te surađivati za zajedničko dobro. Crkva u Americi treba također raditi na većem međusobnom poštivanju i dobrim odnosima sa sljedbenicima domaćih američkih religija" (br. 51).

Papa potiče Crkvu u Americi da ohrabruje međunarodne institucije svoga kontinenta u "uspostavljanju ekonomskog poretka kojim će dominirati ne samo motiv profita, nego i koji će se truditi oko zajedničkog dobra država i međunarodne zajednice, oko pravedne raspodjele dobara i cjelovitog razvoja naroda" (br. 52). Pri pozivanju na globalnu solidarnost podsjeća na tri temelja: dostojanstvo, solidarnost i supsidijarnost: "Crkva je pozvana na promicanje veće integracije među državama, čime će stvarati autentičnu globalnu kulturu solidarnosti, ali i na suradnju sa svima koji se zakonitim sredstvima trude oko smanjivanja negativnih učinaka globalizacije, kao što je dominacija moćnih nad slabima, posebno na ekonomskom području, te gubitak vrijednosti lokalnih kultura u prilog krive homogenizacije" (br. 55). Među socijalne grijehe koji vane u nebo Papa ubraja: siromaštvo, prezaduzenost država, korupciju, droge i pranje novca, trku u naoružanju, kulturu smrti, diskriminaciju domorodaca, otežavanje situacije useljenih. Dokument završava molitvom Isusu Kristu za obitelji Amerike: "Učini obitelji školom poštovanja, opraštanja i međusobnog pomaganja, tako da svijet uzmogne vjerovati. Pomozi im da budu kolijevke zvanja za svećenike i posvećeni život te za sve druge oblike čvrstog kršćanskog zauzimanja" (br. 76).

Na samom dokumentu može se vidjeti koji se dijelovi više odnose na stanje i pastoralne potrebe Crkve u Južnoj i Latinskoj Americi a koji na stanje u Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi. Zato neki komentatori analiziraju dokument kao da ima dva dijela.³⁵

Sinoda za Aziju 1998. godine

U skladu sa svojom namjerom da se neposredno prije jubileja 2000. održi sinoda biskupa za svaki kontinent, Ivan Pavao II. osnovao je 10. ruj-

³⁵ Usp. E. ESTEBAN KARLIC, "La Iglesia en Latino-América: el significado de la *Ecclesia in America*", u: *Path 4* (2005), 157-176; J. DRISCOLL, "The Church in the United States: What has Happened since *Ecclesia in America*?", u: *Path 4* (2005), 177-202.

na 1995. Predsinodsko vijeće za posebnu sinodu Azije. Ono se u načelu sastojalo od kardinala te nadbiskupa i biskupa Azije, a zadaća mu je bila pomagati Generalnom tajništvu sinode biskupa u Rimu na redigiranju pripravnih dokumenata. *Lineamenta* su izdana 3. rujna 1996. a na temelju prispijelih prijedloga *Instrumentum laboris* objavljen je 13. veljače 1998. Sinoda se odvijala od 19. travnja do 14. svibnja 1998. Uz biskupe iz kontinentalne Azije, sudjelovali su biskupi Japana, Filipina i Indonezije. Članova sinode bilo je 191 plus 61 stručnjak ili suradnik. Mediji su prije početka sinode objavili brojčano stanje na tom kontinentu. Od tri i pol milijarde stanovnika, što je više od polovine čovječanstva, katolika je 103,230.000 što je 2,9 % stanovništva. Azija je tada imala 602 biskupa u 479 "crkvenih okruga", 23.075 biskupijskih svećenika u 19.003 župe te 16.329 svećenika redovnika; redovnica 126.305, braće redovnika 7155. Sjemeništara je bilo 22.520, a bogoslova 11.024.³⁶

U homiliji otvorenja Ivan Pavao II. oslonio se na liturgijska čitanja (Dj 5,12-16; Otk 1,9-19; Iv 20,19-31) u gledanju na društvene prilike i pastoralni program Crkve u Aziji. Istaknuo je kako nova evangelizacija "zahtijeva smjerno slušanje i zdravo razumijevanje azijske stvarnosti. Taj prostrani kontinent, bogat poviješću i tisućljetnom mudrošću, pokazuje se u zoru godine dvijetisućite s mnogolikom raznolikošću svojih naroda, svojih uljudbi, svojih predaja i religija. Uz baštinu drevne civilizacije ne manjkaju tragovi prilično naprednoga tehničkog i gospodarstvenog napretka. Postoji znatna razlika među narodima, uljudbama, načinima življenja, i postoji ujedno duga tradicija mirnoga suživota i uzajamne tolerancije. Gotovo se posvuda javlja muka ljudskog napretka koja, ako poznaje poneke poteškoće i zabrinutosti, bilježi također znatne znakove nade. Drevne uljudbe kontinenta, sa svojom priznatom mudrošću, pružaju čvrste temelje za izgradnju Azije budućnosti. Kako ne voditi računa da su više od tri petine stanovništva svijeta Azijci i da značajnom dijelu njih treba donijeti vazmeni navještaj koji odzvanja u današnjem bogoslužju?" Papa je poimence spomenuo dva biskupa kontinentalne Kine koje je on osobno pozvao na sinodu te istaknuo da očekuje njihov dolazak. Jedan od njih, mons. Matthias Duan Yinmig poslao je kasnije telegram koji je pročitao sinodskim ocima: "Rastužuje me što ne mogu sudjelovati na sinodi za Aziju zbog političkih razloga. No, ako je moje tijelo odsutno, moje je srce prisutno."³⁷

³⁶ Podatke donijela IKA 1998., br. 16 (23. 4. 1998.), 15. U istom broju, str. 17-18, izvještaj o prvim radnim danima sinode, te u rubrici "Dokumenti", str. I-II pun tekst Papine homilije otvorenja na hrvatskom.

³⁷ IKA 1998., br. 18 (7. 5. 1998.), 14.

Rasprava se odvijala u znaku *inkulturacije kršćanstva u azijske prilike i jedincatosti Krista kao posrednika spasenja*. Tako je izvjestitelj u GK prikazao povijest misijskog djelovanja u željeznom zagrljaju kolonizacije te upozorio da je tek s Lutherovim pokretom otpočelo u Katoličkoj Crkvi razdoblje nužne inkulturacije. On prenosi dio intervencije mons. Francisxa Xaviera Knoname Shimamoto, nadbiskupa Nagasakija u Japanu: "Kršćanstvo nije vezano uz određenu kulturu, ali se ne može ne obazirati na kulturu naroda kojem se evanđelje naviješta. Ipak, kršćanstvo se na azijskom kontinentu sve dosada pojavljuje u ruhu europske kulture. Dakle, u azijskom uljudbenom sklopu evangelizacija nužno mora ići ukorak s postupnim skidanjem europskoga kulturalnog ruha. Inače, kršćanstvo će za azijski svijet zauvijek ostati inozemna religija."³⁸ Iz rasprava biskupa kroničar GK izvukao je također potrebu dijaloga s islamom, oprez pred zamkama budizma te upozoravanja da Azijce ne privlači snažno organizirana i stručno uspješna Crkva.³⁹ Melkitski biskup Baalbeka u Libanonu Ćiril Salim Bustros u svom interventu govorio je o suradnji muslimana i kršćana te naglasio da će "treće tisućljeće biti tisućljeće suradnje među religijama u promicanju solidarnosti, pravde i mira među ljudima".⁴⁰ Indonezijski biskup Francis Hadisumarta tražio je veću nadležnost za biskupske konferencije u pojedinoj državi.⁴¹ Mediji su zabilježili govor Augustine Lumentut, djelatnice jedne protestantske crkve u Indoneziji, koja je zahvalila da kao žena i protestantkinja smije govoriti katoličkim biskupima. Istaknula je da bi kršćanski vjerovjesnici u Aziji trebali slušati "glas siromaha, potlačenih, ljudi koji trpe diskriminaciju zbog boje kože, svoga društvenog položaja ili podrijetla. Iz srca mi izvire pitanje: Među svim glasovima koje navodite, hoće li biti poslušan i glas žena? Točka 22. vašeg dokumenta, gdje se izlaže žensko pitanje, govori što treba činiti da bi žena postigla ravnopravnost u društvu, ali što reći o njezinoj ravnopravnosti u Crkvi?" Jedan djelatnik Tajlandskog katoličkog vijeća za razvoj istaknuo je: "Tek kad kršćanska vjera bude prožeta azijskim uljudbama, religijama i azijskim siromaštvom, veći će broj Azijaca postati kršćanima, kao što se to sad događa s velikim religijama poput budizma, hinduizma itd." Biskup s Filipina Arturo M. Bastes istaknuo je da bi trebalo izbjegavati nametljivost pri naviještanju Krista: "Tko naviješta, mora imati vjeru i osobno iskustvo Boga, jer je naviještanje duhovni dijalog. Neki suvremeni teolozi posvetili su se tome da Krista prikažu dru-

³⁸ Ž. K., "Izvanredna biskupska sinoda za Aziju: Može li Krist postati Azijac?", u: GK 1998., br. 18 (3. 5. 1998.), 4.

³⁹ Usp. Ž. K., "Nastavlja se biskupska sinoda za Aziju: Crkvene zapreke djelovanju Duha", u: GK 1998., br. 19 (10. 5. 1998.), 4.

⁴⁰ Talijanski prijevod interventa objavljen u: *Il Regno - documenti* 1998., 11, 329-330.

⁴¹ Intervent objavljen u: *Il Regno - documenti* 1998., 11, 331-332.

gim religijama. Njihove napore treba cijeniti a ne proglašavati ih nepravednima od početka. Da bismo predstavili Isusa kao Spasitelja svih ljudi, treba otkriti zajednički nazivnik svih ljudskih bića u dotičnoj zemlji.”⁴²

U završnoj *Poruci narodu Božjem* sinodski oci zahvaljuju za divnu priliku slavljenja liturgije na jezicima Azije te obećaju “zajedno raditi za poboljšanje kakvoće života naših naroda. Svoju vjeru smatramo najvećim blagom te je želimo dijeliti sa svima u dubokom poštovanju religijskih uvjerenja i slobode drugih ljudi”. Nakon pozdrava narodima Azije dokument obuhvaća sljedeće podnaslove: Slušati Duha, Misija Crkve, Apel za pravdu i mir, Motivi nade, Molitva za nadu.⁴³ Ističe da je Crkva Azije pozvana na trostruki dijalog: s azijskim kulturama, s azijskim religijama i s narodima tog kontinenta. U odsjeku o dostojanstvu obitelji i žene biskupi žale što se ponegdje ne cijene ženska djeca te ističu: “Da bi žena bila vjerdostojni znak poštivanja i slobode, Crkva u Aziji treba svjedočiti Krista kao promicatelja ženskog dostojanstva.” U tom dokumentu založili su se za ukidanje embarga Iraku jer zbog njega najviše trpe žene i djeca (UN nametnule kontroliran uvoz lijekova i hrane zbog Sadamove diktature). U zaključku ističu da se dotiču samo nekih pitanja o kojima su raspravljali te najavljuju opširni Papin dokument o tome. Papa je u svojoj homiliji na misi završetka izrazio žaljenje što biskupi kontinentalne Kine nisu mogli sudjelovati u radu sinode i oslonivši se na misno čitanje iz Dj 2,36-41, istaknuo kako u naše dane Crkva dodaje nova poglavlja povijesti spasenja.⁴⁴ Predsjednik Biskupske konferencije Filipina mons. Oscar V. Cruz sažeo je događaj i poruku sinode u misao da se sudionici vraćaju svojim kućama “ne više kao izaslanici na zasjedanju već kao vjesnici”. Jedan biskup Kambodže istaknuo je da će nastaviti rad na obnovi Crkve u službi naroda i azijske stvarnosti koju je Pol Pot potpuno uništio.⁴⁵ Svoje prijedloge biskupi su svrstali u 59 propozicija Papi za izradu postsinodskog dokumenta. U propoziciji 24 traže da studij kandidata na svećeništvo pored biblijske i patrističke podloge svakako obuhvaća filozofske i religijske tradicije Azije, iskustvo siromaštva, korištenje *Katekizma Katoličke Crkve*.⁴⁶

Biskupi su prije razlaza izabrali Postsionsko vijeće koje se redovno sastajalo u određenim vremenskim razmacima te pomagalo pri analizi

⁴² Ž. K., “S izvanredne biskupske sinode za Aziju - Hoće li Rimski kurija razumjeti Crkvu koja je u Aziji”, u: GK 1998., br. 20 (17. 5. 1998.), 4.

⁴³ Cjelovit tekst na talijanskom objavljen u: *Il Regno - documenti* 1998., 11, 332-335.

⁴⁴ Usp. Ž. K., “Zaključena izvanredna biskupska sinoda za Aziju - Azijske Crkve tek trebaju doći do riječi”, u: GK 1998., br. 21 (24. 5. 1998.), 4.

⁴⁵ Usp. IKA 1998., br. 19 (14. 5. 1998.), 13.

⁴⁶ Pun tekst na talijanskom objavljen u: *Il Regno - documenti* 1998., 11, 335-343, Propozicija 24, str. 338.

intervenata i sastavljanju Papine pobudnice. Slavljenička faza sinode održana je u Indiji od 5. do 8. studenog 1999. za vrijeme Papina pohoda. U katedrali Srca Isusova u New Delhiju Ivan Pavao II. potpisao je pobudnicu *Ecclesia in Asia*. Provedbeno vijeće nastavilo je sa svojim radom te je 2002. razaslalo *Bilancu sinode za Aziju* svim biskupima Azije, pročelnicima dikasterija u Rimskoj kuriji, grkokatoličkim ordinarijima i predsjednicima biskupskih konferencija.

U uvodu (br. 1-4) Papa polazi od povijesne činjenice da je Isus rođen, živio, umro i uskrsnuo u Svetoj Zemlji te je stoga "taj mali dio zapadne Azije postao zemlja obećanja i nade za cijeli ljudski rod. Isus je tu zemlju poznavao, usvajao njezinu povijest, zatim patnje i nade onoga naroda, prihvaćao hebrejsku tradiciju i baštinu" (br. 1). U razmatranju priprave sinode podsjeća na svoje apostolsko putovanje na Filipine gdje je 15. siječnja 1995. u Manili slavio deseti Svjetski dan mladih te biskupe podsjetio: "Ako Crkva u Aziji treba ispunjavati svoju providencijalnu ulogu, tada evangelizacija kao radosno, strpljivo i sve revnije propovijedanje spasenjske smrti i uskrsnuća Isusa Krista mora biti vaš apsolutni prioritet" (br. 2). Novinari su zabilježili da se na Papinoj misi s mladima okupilo između 5 i 7 milijuna ljudi.⁴⁷ S radošću nabraja da su na sinodi sudjelovali biskupi iz Burme, Vietnama, Laosa, Kambodže, Sibira, novih država središnje Azije zajedno s braćom iz drugih zemalja koje su već dugo željeli susresti. Ponovno izražava žaljenje što biskupi kontinentalne Kine nisu dobili putovnice za slobodan odlazak u Rim. Plodove sinode predstavlja kao pomoć Crkvi da vrata Azije otvori Kristu (br. 4).

Pobudnica obuhvaća sedam poglavlja:

- I. Kontekst Azije (religije, kulture, povijest, političke prilike, br. 5-9);
- II. Isus Spasitelj, dar Aziji (jedincatost i univerzalnost spasenja u Isusu, br. 10-14);
- III. Duh Sveti, Gospodin i Životvorac (br. 15-18);
- IV. Naviještati dar Isusa Spasitelja (izazov i područja inkulturacije, br. 19-23);
- V. Zajedništvo i dijalog radi misije (zajedništvo i solidarnost unutar Crkve, ekumenski i religijski dijalog, br. 24-31);
- VI. Služenje ljudskoj promidžbi (socijalni nauk, siromasi, izobrazba, odgoj za mir, globalizacija, vanjski dug, br. 32-41);
- VII. Svjedoci evanđelja (pastiri, redovnice i redovnici, laici, obitelj, mladi, mediji, mučenici, br. 42-49).

U zaključku zahvaljuje braći i sestrama koji su omogućili održavanje sinode te zahvaljuje Bogu za "bogatstvo kultura, jezika, tradicija i reli-

⁴⁷ Usp. G. WEIGEL, *nav. dj.*, str. 750.

gijske osjetljivosti u tom velikom kontinentu” (br. 50). Poručuje svećenicima, redovnicima i redovnicama, misionarima, laicima, starosjedilačkim narodima, radnicima i siromasima Azije da za njih ima posebno mjesto u svom srcu. Završava molitvom Mariji, Majci Krista, uzoru svih učenika i Danici svake evangelizacije: “Moli da posredstvom službe, koju Crkva obavlja s ljubavlju, svi narodi Azije upoznaju tvoga Sina Isusa Krista, jedinog Spasitelja svijeta i tako okuse radosti života u punini. Marijo, Majko novoga stvorenja i Majko Azije, moli za nas sada i uvijek!” (br. 51). Kinéz katolik, salezijanac Savio Hon Tai Fai prokomentirao je dokument s aspekta multikulturalnosti u Aziji. Navodi knjigu referata sa simpozija o pastoralnim i teološkim impulsima pobudnice, ali žali što je pobudila “malo teološkog utjecaja”.⁴⁸ U Aziji su razlike od regije do regije tako ogromne da su neki biskupi smatrali kako nema smisla držati jednu sinodu za sve biskupije Azije. Tom mišljenju priklanjao se i nadbiskup Tokija (1970.-2000.), kardinal Peter Seiichi Shirayanagi, kojeg sam prigodom jednog razgovora 1998. god. čuo kako se žali na djelatnike Rimske kurije da se ne trude oko shvaćanja azijske pluralnosti pri spremanju sinode.

Sinoda za Oceaniju 1998. godine

Papa je 7. lipnja 1996. imenovao Predsinodsko vijeće koje se sastojalo od biskupa s područja Pacifika. Tijekom više sjednica, koje su održavane u Rimu i Wellingtonu na Novom Zelandu, Vijeće je redigiralo *Lineamenta i Instrumentum laboris*. Ovdje je učinjena iznimka da su svi biskupi te regije bili članovi sinode snagom službe, a zbog udaljenosti regije sinoda je povezana s njihovim pohodom *ad limina*. Održana je od 22. studenoga do 12. prosinca 1998. IKA je prigodom početka sinode objavila članak o tom području koje obuhvaća 25 otočkih država te uključuje također Australiju i Novi Zeland, ima 29 milijuna stanovnika, od toga 8 milijuna katolika ali sama Australija ima 18,300.000 stanovnika i od toga se 29 % izjašnjavaju kao katolici. To područje obuhvaća 73 biskupije i vikarijata. “Svjetovi dijele velike gradove poput Melbournea od otočića na kojemu većina domaćinstava nema električnu energiju. I na manjim udaljenostima, kao na Papui Novoj Gvineji uljudbe iz kamenog doba žive u samom

⁴⁸ SAVIO HON TAI FAI, “Proclaiming Christ in multiple contexts: some methodological considerations in theology with reference to *Ecclesia in Asia*”, u: *Path 4* (2005), 203-222. Citat na str. 204. Na istoj str., u bilješci 3, autor navodi da je o ovoj pobudnici održan simpozij od 15. do 19. studenog 2001. a radovi su objavljeni u knjizi J. KAVUNKAL - E. D’LIMA - M. JAYANTH (izd.), *Church in the Service of Asia’s Peoples*, Jnana-Deepa Vidyapeeth Pune 2003.

susjedstvu modernih gradova. U toj raznolikosti kultura i nacija i pred Crkvu se postavljaju sasvim različiti izazovi.”⁴⁹ Papa se u homiliji oslonio na evanđelje na svetkovinu Krista Kralja svega stvorenja iz Lk 23,35-43 te istaknuo da ljudi i vjernici Oceanije smiju moliti molitvu dobrog razbojnika: “Isuse, sjeti me se; sjeti se nas, sjeti se naroda kojima pastiri što su ovamo došli dijele danomice živi i pravi kruh tvoga evanđelja po bezgraničnim prostorima, po moru i kopnu.”

Uvodni dokument, koji je prikazivao socijalnu i crkvenu situaciju u Oceaniji, predstavio je nadbiskup Perthu u Australiji mons. Barry James Hickey uz pomoć nadbiskupa iz Nove Kaledonije. U tim zemljama još uvijek je aktualno pitanje prava domorodačkih naroda koje su kolonizatori u prošlosti zlostavljali, kao Aboridžine u Australiji. U takvim prilikama biskupi su branitelji ljudskih prava i čuvari jedinstva. Na sinodi su nastupila četiri gosta Crkava koje nisu u punom jedinstvu s Petrovim nasljednikom: Anglikanske, Perzbiterijanske, Luteranske i Metodističke. Jedan je od njih u znak poštovanja Papi darova tri tipična dara toga područja: školjku, grb s likom golubice i pismo koje je sastavila skupina djece i uputila Svetom Ocu. Veliku pozornost biskupi su posvetili svećenicima koji moraju živjeti u udaljenim mjestima i teškim prilikama pa neki i napuštaju zvanje. O domorodačkoj kulturi toga područja govorio je kardinal Paul Poupard, predsjednik Papinskog vijeća za kulturu istaknuvši da u njoj ima pozitivnih vrijednosti ali i elemenata koji otežavaju prakticiranje kršćanskog morala. Glavni problem sinode bilo je poimanje inkulturacije s rimskog i oceanijskog aspekta.⁵⁰ Na tom području cvjetaju brojne sekte koje iskrivljuju katolički nauk i šire mržnju prema Crkvi pa su se biskupi pitali, kako postupati prema njima. Njima najviše nasjedaju stari zbog pomoći koju im pružaju te mladi zbog zabava koje priređuju. Raspravljalo se i o meteorologiji, jer su otoci Tihog oceana često izloženi orkanima i podmorskim potresima pa se tamošnji stanovnici pitaju, je li ih Bog ostavio.

Ozbiljno se raspravljalo o inkulturaciji Crkve u veoma pluralnim sredinama. Kako su u vrijeme nasilne kolonizacije kršćanski silnici doveli u pitanje ljudskost domorodačkih naroda, da bi ih mogli izrabljivati i ubijati, neki biskupi molili su Svetu Stolicu da promisli o crkvenom naučavanju u službenim dokumentima iz prošlosti. Nakon sinode australijski biskupi ostali su na pohodu *ad limina* i Papa im je u skupnoj audijenciji skrenuo pozornost na opasnost “nastojanja oko ublažavanja granica izme-

⁴⁹ SS, “Izvanredna biskupska sinoda za Oceaniju, Vatikan od 22. studenoga do 12. prosinca 1998.”, u: IKA 1998., br. 48 (3. 12. 1998.), Prilog I-III, citat str. I.

⁵⁰ Usp. F. FINI, “Oceania - Sinodo. Luci e ombre di un sinodo difficile - Il centralismo e l'inculturazione”, u: *Il Regno - attualità* 1999., 2, 6-8.

du Crkve i svijeta” koje će imati negativne posljedice na kršćansku zajednicu ako ona dopusti da bude uvjetovana prevladavajućim kulturama.⁵¹

Pobudnica *Ecclesia in Oceania* objavljena je u Rimu 22. studenog 2001. i to prvi put na internetu, što je ubrzalo prijem dokumenta od onih kojima je namijenjen.⁵² U uvodu ističe Papa da su emigranti iz Europe donijeli vjeru u te krajeve, da su sinodski oci hrabro analizirali sadašnju situaciju Crkve u Oceaniji te da je sinoda ojačala crkveno zajedništvo (br. 1-2).

Dokument obuhvaća četiri poglavlja:

- I. Isus Krist, Crkva i narodi Oceanije (narodi Oceanije i odvijanje sinode, br. 3-9);
- II. Ići putem Isusa Krista u Oceaniji (Crkva kao zajedništvo, zajedništvo i misije, evanđelje i kultura, br. 10-17);
- III. Naviještati istinu Isusa Krista u Oceaniji (nova evangelizacija, izazov vjere danas, nada za društvo, karitativna djelatnost, br. 18-35);
- IV. Živjeti kršćanski u Oceaniji (duhovnost i sakramenti, Božji narod, zaređeni služitelji, posvećeni život, br. 36-42).

U zaključku zaziva zagovor Marije kao pomoćnice kršćana po svijetu i posebno u Oceaniji: “Zvijezdo mora, svjetlo svakog oceana i gospodarice dubina, vodi narode Oceanije mračnim i uzburkanim morem, da prispiju u luku mira i svjetla koju sprema Onaj što je utišao oluju na jezeru. Štiti svu svoju djecu od svakoga zla, jer su valovi visoki a mi daleko od kuće. Dok putujemo oceanima svijeta i prolazimo pustinjama ovoga vremena, pokaži nam, Marijo, plod utrobe svoje, jer smo izgubljeni bez tvoga Sina.” Brian Ferme, u svom komentaru ovog dokumenta, u okolnosti da ga je Papa elektroničkim načinom poslao vidi odraz prilika u Oceaniji, jer geografska udaljenost tih biskupa jednih od drugih i od Rima ima posljedica u njihovu životu i djelovanju.⁵³ Kako je njemu i drugim autorima članaka o pobudnicama izašlim iz kontinentalnih sinoda prvenstveni cilj prikazati što je u njima pozitivno, ne osvrće se na anomaliju da se u podnaslovu “Narod Božji” u četvrtom poglavlju obrađuju laici, mladi, obitelji, žene i novi crkveni pokreti, a u odvojenom podnaslovu “Zaređeni služitelji i posvećeni život” bogoslovi, život svećenika, trajni dakonat i posvećeni život. Prema Konstituciji *Lumen Gentium* Božji narod su svi članovi Crkve, zaređeni, zavjetovani i laici. Ne samo laici!

⁵¹ Usp. vijesti “Papa primio australijske biskupe” i “Pospješiti dijalog i jedinstvo Crkve u Australiji”, u: IKA 1998., br. 50 (17. 12. 1998.), 16.

⁵² Usp. RR, “Vatikan - Oceanija: Nova evangelizacija juga pod križem”, u: GK 2001., br. 48 (2. 12. 2001.), 4. Usp. također vijest “Završna poruka sinode za Oceaniju”, u: IKA 2001., br. 48 (28. 11. 2001.), 25.

⁵³ Usp. BRIAN FERME, “Jesus Christ and the peoples of Oceania in 4 (2005.), 223-240.

Zaključak

U vremenu nakon završetka Drugog vatikanskog sabora ojačane su pravno i pastoralno Biskupske konferencije u pojedinoj državi, ali su stvarane i institucije na razni regija i kontinenta. Tako je Pavao VI. prigodom pohoda Ugandi u kolovozu 1969. osnovao Simpozij biskupskih konferencija Afrike i Madagaskara (SCEAM). CELAM kao institucija biskupa Južne Amerike nastao je već 1955. god., ali je 1974. god. dobio novi statut i odobrenje. Savjet biskupskih konferencija Europe (CCEE) započet je 1965. god. i dovršen u ožujku 1971. god. i danas su mu članovi predsjednici BK iz 34 države Europe.⁵⁴ U Europi je također ustanovljena 1980. god. Komisija episkopata Europske zajednice (COM. ECE) da pospješuje suradnju među biskupskim konferencijama država koje su u Europskoj zajednici, danas njih 25. God. 1972. odobreni su statuti Federacije Azijskih biskupskih konferencija (FABC) sa sjedištem u Hong Kongu. Statuti Federacije katoličkih biskupskih konferencija Oceanije odobreni su 1997. god. a sjedište joj je u gradu Suva, država Fidži. Ove institucije sa svojim programom djelovanja su izraz sinodalnosti Crkve na pojedinim kontinentima koja stalno traje.

Kontinentalne sinode povodom Jubileja 2000. zamislio je i provodio Ivan Pavao II. a za glavnu temu davao im je evangelizaciju na pragu novog tisućljeća, u konkretnim okolnostima Crkve na pojedinim kontinentima. Iako su neki biskupi i teolozi Afrike, obiju Amerike te Azije i Oceanije govorili kako su kod njih prilike tako različite od regije do regije da zajednička sinoda ne bi mnogo pridonijela, Papa je inzistirao da se sinode brižno pripreve, pratio je rad sinoda osobno i preko svojih dikasterija te sinodske propozicije otaca uobličavao u svečani dokument crkvenog učiteljstva svrstavan u književnu vrstu "apostolska adhortacija".

Osnovna korist kontinentalnih sinoda bila je doživljaj crkvenog zajedništva na dvije razine: 1. zajedništvo biskupa i vjernika jednog kontinenta; 2. predstavljanje Crkve toga kontinenta ostalim biskupijama i kontinentima. Svaka od sinoda ističe potrebu obraćenja, povratka na izvorni duh kršćanstva, otvaranja za potrebe ljudi na vlastitom kontinentu, unutar-crkvenog te ekumenskog i religijskog dijaloga. Sinode su plod zalaganja veoma brojnih pojedinaca i skupina s dotičnog kontinenta ali i iz rimskih dikasterija. Time je također očitovana sinodalnost Crkve.

Uz biskupe s dotičnog kontinenta i prelate iz rimske kurije koji su uz pravo nastupanja imali i pravo glasovanja, sinodama su bili nazočni i laici te su mogli iznijeti svoje gledanje. Bili su nazočni i delegati Crkava

⁵⁴ Usp. *Annuario pontificio* 2002., str. 1583-1584.

koje nisu u punom jedinstvu sa Svetom Stolicom, a na sinodi za Libanon bili su prisutni i delegati muslimani. Prava sinodalnost katolička, ekumenska i multireligijska!

CONTINENTAL SYNODS ON THE OCCASION OF JUBILEE 2000

Summary

Pope John Paul II in his Apostolic Letter *Tertio millennio adveniente* (1994) presented pastoral program of the Church regarding the beginning of the third Christian millennium where he expressly announced that he intended to convene Synods for each continent as integral part of this program. After having announced the Synod for respective continent he nominated the Preparation Commission consisting of bishops and theologians of the continent and of persons from General Secretariat of the Synod of Bishops in Rome. He entrusted them with the task of animating Catholic audience of the respective continent and preparing *Lineamenta* with *Instrumentum Laboris*. Preparation period usually took four years, the celebration of the Synod about a month. Bishops assembled at a synod, in concluding their work sent a Message to people of God and voted *Propositiones* from which the pope would compose the Post-synodal Apostolic Exhortation entitled *Ecclesia in Africa, ... in America, ... in Asia, ... in Europa, ... in Oceania*. Leading topic of these synods was evangelization at the entrance into the third Christian millennium with an analysis of history and socio-pastoral situation of the respective continent. First synod for Europe was organized in 1991 after the fall of communist regimes and second one in 1999 but Apostolic Exhortation containing the impulses from this last synod was published only in 2003. Synod for Africa was celebrated in 1994 and its Exhortation published in 1995. Special Assembly for Lebanon was convened in 1995 and its Exhortation published in 1997. Since this synod took place after fifteen years of civil war (1975-1990) it was meant to include Catholics into to renewal and reconciliation process with Muslims. Therefore, the guidelines of John Paul II on Christian-Muslim dialogue and collaboration are applicable in Bosnia-Herzegovina. The synod for Americas was celebrated by the end of 1997 and its Exhortation was published in early 1999. The synod for Asia was organized in the spring of 1998 and its Exhortation published in early November 1998. The synod for Oceania was celebrated by the end of 1998 and its Exhortation published on November 22, 2001. Main effect of these synods was closer bringing together of numerous dioceses of the respective continent and sharing an insight of their pastoral situation with the rest of Catholic world.